

Berättelser om Attsjö Norregårds torp, backstugor och fastigheter.

Innehållsförteckning:

Anders Petters, se Norratorp

Attsjöholm	sid 2
Attsjölyckan	sid 3
Nya Attsjölyckan	sid 7
Högsby	sid 9
Johannesdal	sid 13
Kilen	sid 17
Lindeberg	sid 20
Lyckanshöjd	sid 28
Marbäcken	sid 36
Norratorp – stockmakare Dahl	sid 40
Norratorp – Anders Petter	sid 46
Soldattorp N°26	sid 47

Nybyggarna på Attsjöholm

Attsjöholm. Foto: Ingvar Malmberg 2016.

Ingvar och Ylva Björkman hade ägt det gamla torpet Lyckans höjd i Attsjö sedan 1969 och där tillbringade familjen de flesta veckoslut. Föräldrarna ville ge sina fyra flickor Ingela, Ursula, Gisela och Camilla den frihet det innebar att vistas på landet och en möjlighet att skaffa vad de mest av allt önskade; hästar.

- Till slut blev det för jobbigt att köra mellan Växjö och stugan och packa och handla varenda gång, så jag tyckte att det var lättare att bo här och så är det så fint i Attsjö, berättade Ylva för oss i början av juni 2021.

- Så vi sålde villan i Växjö och flyttade 1975 in i vårt nybyggda hus på Attsjöholm. Flickorna ville ha hästar och jag ville ha får och vi skaffade bägge delar, förklarade Ingvar.

- Mitt intresse har alltid varit barn och familj och matlagning och jag skaffade mig ett fint kök, inflikade Ylva.

År 1991 blev det generationsskifte när Ingvar och Ylva byggde en enplansvilla vid sidan om det gamla torpet på Lyckans höjd och dottern Ursula med familj tog över Attsjöholm. Helt nära där boningshuset nu står hade soldattorp N^o26 tidigare varit beläget. För mycket länge sedan monterades den knuttimrade stugan ner och flyttades till Hemmesjö socken, men den gamla jordkällaren finns ännu kvar.

Nämndemannens ättlingar på Attsjölyckan

Attsjölyckan 1908. Foto: Hemmesjö Hembygdsförening.

År 1853 uppfördes en backstuga på den delen av Attsjö Norregård som bergsrådet Johan Lorentz Aschan ägde. Till denna backstuga flyttade Israel Jonasson med sin hustru Cajsa Samuelsdotter och deras 16-årige son Samuel. För att svara på frågan varför Israel hamnade där får vi gå tillbaka till 1785, då den aktade och välbeställda nämndemannen Israel Jonasson avled 43 år gammal. Hans allt för tidiga död förändrade livet för sonen Jonas och hans ättlingarna under flera generationer. Jonas föddes som äldste son på Amundsgård i Västorp och förväntades överta gården, men vid faderns död var han bara 22 år. Faderns arvet skulle delas på många barn medan modern ärvde andra hälften och Jonas hade ingen möjlighet att ta över Amundsgård. Det gjorde i stället två systrar, som var gifta med var sin välbeställd bonde. Den 22/4 1787 vigdes drängen Jonas Israelsson med Anna Stina Sjöberg, dotter till inspektorn vid Åry bruk och sex månader senare föddes dottern Christina. Då hade Jonas blivit bonde på en av Södregårdarna i byn Hemset i Hemmesjö socken. Där föddes sonen Israel Jonasson som fick samma namn som sin farfar. I maj 1797 tog familjen ett steg ner på den sociala rangskalan när Jonas blev torpare under sin syster och svåger på Södratorp under Amundsgård. Tio år senare flyttade familjen till Furuby för att bli brukare på militiebostället Änga, men redan vid 50 års ålder blev Jonas oförmögen att arbeta.

Äldste sonen Israel måste 22 år gammal försörja både föräldrarna och sina minderåriga syskon och blev 1812 brukare på Attsjö Kronogård. Där bildade han familj, arbetade hårt och följde bergsrådet Johan Ludvig Aschans krävande arrendekontrakten under 36 år. Sedan var hans kropp slut. Vid 22 års ålder tog Israels son Johan över som brukare. I kyrkoboken antecknades föräldrarna och syskonen som utfattiga och inhysingar på Kronogård. Tre år senare valde Johan ett annat liv än det hans far hade haft och lämnade Attsjö med sin lilla familj. Föräldrarna blev fattighjon och flyttade till backstugan Attsjölyckan med ett rum och förstuga.

Johans lillasyster Johanna Israelsdotter tjänade som piga på gårdar i socknen men också ett par år i Växjö stad. 1859-1862 var hon piga hos garvare Lindahl på Attsjö Norregård, men blev med barn och måste sluta i förtid. Då flyttade Johanna in hos föräldrarna på Attsjölyckan och födde sin dotter Sara Lisa den 10 oktober 1862. Fjorton dagar senare lämnade barnafadern Gustaf Jonasson Furuby socken för att tjänstgöra som dräng i Östra Thorsås. I mitten av augusti 1863 återvände han för att vigas med Johanna och då fick Sara Lisa sin status uppdaterad från oäkta till äkta dotter. I slutet av oktober flyttade den lilla familjen till Johannas storebror Johan, som bodde med fru och barn på backstugan Wästerås under Furuby Lillagård, några kilometer utanför Attsjö by. 1867-1872 hyrde Gustav och Johanna in sig på backstugan Ljungedal, där sonen Johan August dog i mässlingen två år gammal. Allt sedan Johanna och Gustav gifte sig hade de varit tvungna att bo i backstugor tillsammans med andra familjer.

Efter att Israel Jonasson på Attsjölyckan hade dött 1869 och hans fru Cajsa avled året därpå, stod backstugan obebodd. Två år senare flyttade Johanna och Gustav in i sitt första egna hem med döttrarna Sara Stina och Ida. Åryd bruk behövde skogsarbetare som kunde kola och därför tilläts familjen bosätta sig på Attsjölyckan. Backstugan var nedgången och måste totalrenoveras. Från Åryds såg hämtades spant till ny takresning samt plankor och bräder till väggar och tak. Från Attsjön togs två lass lera för att mura om den eldfarliga spisen och ett nytt fönster sattes in. Gustav ombesörjde transporter och betalades för detta av bruket. På Attsjölyckan föddes senare också dottern Emma Augusta och sonen Claes Emil.

Under det torra nödåret 1868 hade Furuby och tre angränsande socknar härjats av en omfattande skogsbrand. Den började på Lilla Lysteryds ägor den 16 augusti och spred sig åt norr och nordväst. Två dagar senare hotades bebyggelsen i Kårestad och Attsjö, där några torp och ladugårdar brann upp. Runt 6000 man från 15 socknar bekämpade branden som rasade i fem dygn och omfattade 3 km². Enbart i Attsjö avbrändes och brandskadades så mycket skog att det beräknades räcka till 300 milor. Gustav Jonasson på Attsjölyckan fick jobb som kolare, men att bygga och sköta en mila krävde erfarenhet, kunskap och noggrannhet. Åryd bruk lät Gustav börja med att bära in kolved till fem mindre milor, som han reste och kolade i Kårestad oxhage, ett område som hade drabbats hårt av skogsbranden.

Tack vare Lessebobruks Afräkningsbok för 1872/1873 får vi också veta vad Gustav tjänade både som skogsarbetare och som kolare de första två åren i Attsjö. Gustav framställde 66 läster träkol (122 m³) och betalningen var 1,5 Riksmünt (Rmt) per läst vid leverans. Hans första kolarlön i Furuby socken blev 100 Riksmünt. Sedan beordrades han till det närliggande Kronogårdsläget vid Nyatorp. Även där fanns mycket brandskadad skog och flera milbottnar, som användes år efter år. Gustav reste, stybbade och kolade 5 milor och tjänade 351 Rmt. Under 1872 fick Gustav också 44 Rmt genom att göra mansdagsverken; 32 st á 1 Rd per heldag och 16½ mansdagsverken där han betalades 0,75 Rmt per ¾ mansdagverk. Afräkningsboken från Lessebo bruk visar att "skogskarlen", dvs skogsarbetaren Gustav Jonasson under 1872 sågade slipers i Hovmantorp, tillverkade bjälkar, högg björkved och kolvedres (ved till kolningen), fällde sågtimmer och byggtimmer som skalades respektive skraddes. Dessutom bokfördes sju dagsverken som skogskarlar. Lönen för 1872 betalades ut från slutet av november månad och då tog Gustav ut 350 Rmt i kontanter. Därefter lyfte han småbelopp några gånger per månad.

Tabell över Gustav Jonassons lön med skogsarbete 1872

Arbetsuppgifter	Antal	á	Summa
Avsågat slipers	4803 st	0,015Rmt	72,05 Rmt
Huggit kolvedres	1234 st	0,08 Rmt	98,72 Rmt
Fällt ock skrätt granar till tre stora bjälkar 27 meter långa			9,31 Rmt
Fällt och skalat sågtimmer av gran + fällt och skrätt sågtimmer av furu + dito i gran.	2 st, 1 st, 6 st,		2,26Rmt
Huggit björkved	10 famnar	1,25 Rmt	12,5 Rmt

Uppenbarligen gick det allt bättre och bättre för Gustav att kola. År 1873 anlätades han inte så ofta till skogsarbete utan tjänade betydligt mer pengar som kolare:

Tabell över Gustav Jonassons förtjänster som kolare 1872–1873

År	Plats	Utfört arbete	Genomsnittlig kolproduktion per mila	Genomsnittlig betalning per mila	Löne-summa
1872	Kårestad Oxhage	Burit in kolveden, rest och kolat 5 milor	56 m ³	20 Rmt	100 Rmt
1872	Kronogårds- läget	Rest, stybbat och kolat 5 milor	94m ³	70 Rmt	350 Rmt
1873	Kronogårds- läget	Burit fram kolved, granris och stybb samt kolat 12 milor	70,5 m ³	53 Rmt	636 Rmt
1873	Kronogårds- läget	Rest in 4 milor och stybbat 2 av dessa			90 Rmt
1873	Kårestad Oxhage	Burit fram, rest och kolat 3 milor á 15 famnar + burit in och rest 2 milor			210 Rmt
1873	Attsjöbrännan	Upptagning av en kolbotten, där torparen Danielsson från Östratorp hade kolat			10 Rmt

När all skog som skadats av den stora branden 1868 hade kolats blev det betydligt svårare att få lönearbete i Attsjö. År 1873 förtjänade Gustav nästan 1000 Rmt som kolare, men 1883 bara ¼ så mycket. Detta år kom den största delen av hans lön från väganläggning, medan skogsavverkning och broomläggningen vid Skäve kvarn bara gav småsummor. För att klara försörjningen arbetade Gustav tidvis i andra delar av Sverige, bland annat i Stockholm och i Blekinge. I sextioårsåldern kunde han inte utföra de tyngsta arbetena, men klarade ännu av att hugga timmer och ved och att köra timmertransporter. År 1900 dog hans hustru Johanna 66 år gammal i den lilla backstugan på Norregårds utmarker.

Fotot ovan på Attsjölyckan togs 1908 i samband med att Tingstad Trävaru AB skulle sälja flera av sina fastigheter i Attsjö. Då utfördes också syn på alla objekten, även på denna lilla stuga: "Till stället hör ca 1/6 hektar åker, mycket stenbunden och av dålig beskaffenhet. Boningshuset var litet lågt och mycket dåligt. Någon ladugård fanns inte. Vi vilja föreslå att backstugan säljes och åkern utläggs till hagmarken, då det ej kan anses möjligt att sälja det till något pris i sitt nuvarande skick och det faller sig svårt att erhålla mer åker eller någon hagmark till stället." Också Kronobergs Läns Brandstods-Bolag värderade Lyckans höjd. Besiktningsmännen Johan Ericksson och Johan Israelsson fann ett boningshus i trä i sämre stånd under tak av näver och torv samt bräder däröver. Byggnaden var 8, 31m lång, 5, 82 m bred, 1, 87m hög och bestod av ett rum och förstuga. Backstugan värderades till 60 kronor.

Vid auktionen 1908 var det ingen som bjöd på Attsjölyckan så Gustav Jonasson bodde kvar till 1911, då han efter 39 år flyttade till soldattorp N^o28 i Furuby. Där avled den idoge skogskarlen och kolaren i en ålder av 76 år.

Karl Magnusson på Attsjö Norregård berättade för sin son Allan att när Gustav Jonasson hade flyttat, brukade han och de andra ungdomarna i Attsjö samlas på "Gustavalyckan" (uttalas Gústavalyckan) för att dansa. Allans far tyckte om att dansa även som stadgad familjefar och gjorde det gärna när det vara kalas. Karl Magnusson levde mellan 1893 - 1993 och blev således etthundra år.

Hemma på Nya Attsjölyckan

Janne Johansson och Inger Lindblad som byggde Nya Attsjölyckan 1990 var en del av den stora inflyttningsvågen till Attsjö. Foto: Ingvar Malmberg 2016.

Familjen Johansson/Lindblad: Några som hamnade i Attsjö tack vare Allan och Ann-Britt Karlsson på Attsjö Norregård var Janne Johansson och Inger Lindblad. 1989 hade de fått jobb i Växjö, men hus i stan verkade det omöjligt att hitta och de få som fanns till salu var inte värda att satsa en massa pengar och tid på. Snart engagerade sig också Jannes arbetsgivare i sökandet och turligt nog hade de en nära relation till Attsjö Norregård. Några år tidigare hade en tomt styckats av från gårdens ägor men aldrig bebyggt och Ann-Britt Karlsson föreslog att det unga paret skulle titta på den.

Janne berättar hur de en vacker höstdag gick och letade efter gränsmarkeringarna i det höga gräset. - Tomten var på knappt 2000 m² och låg mitt inne i tät blandskog av gran, tall, björk och asp. Marken var röjd och stenarna upplagda i en majestätisk stenmur. Det kändes instängt att vara helt omgiven av träd och jag ville att tomten i stället skulle sträcka sig ner mot den gamla häradsvägen. Det gick Allan Karlsson på Attsjö Norregård med på fast tomten då blev betydligt större. Inger och jag trodde först att vi inte hade råd att bygga en bostad, men bestämde oss till slut för att satsa fullt ut. Allan fällde då en massa träd för att göra plats till hus och trädgård. Sedan måste vi anlägga en väg ut till den gamla häradsvägen, borra efter vatten, dra fram telefonledning och el och ordna med avlopp. Därefter byggde vi ett modernt enplanshus som målades duvblått. När det grävdes ut för grunden hade vi hittat en stor sten som senare placerades vid sidan om huset. Med åren byggde vi också ett garage och en liten stuga och gjorde i ordning trädgården. Inger och jag fick två barn och trivdes jättebra. Många

andra flyttade till Attsjö vid samma tid och det föddes barn nästan varje år. Vi kände oss som en viktig del av inflyttningsvågen och var med i bygemenskapen.

- Jag vill gärna ta med en stor händelse för oss gällande Attsjölyckan; jag och Inger gifte oss där år 2006, veckan innan hon gick bort. Detta kunde genomföras fram för allt tack vare Sven-Erik och Ursula på Attsjöholm och deras enorma hjälp med präst och ambulanstransport mellan sjukhuset och hemmet i Attsjö denna dag. Familjen är evigt tacksam för detta. Efter femton år på Attsjölyckan blev vi tvungna att lämna vårt första hem. På grund av de dåliga kommunikationerna till och från Attsjö gick det inte att som ensamstående få ihop livspusslet med två minderåriga barn. Barnen fick bestämma vart vi skulle flytta och vi kom gemensamt fram till att Furuby skulle bli bäst. Där hade de många vänner och därifrån gick det bussar till Växjö. För Marcus och Sofia har uppväxten i Attsjö betytt mycket och hade det bara funnits allmänna kommunikationer så hade vi bott kvar. På grund av Covid är det några år sedan vi var på besök i Attsjö, men vi har en stående inbjudan från Conny och Helen som nu bor på Attsjölyckan och hoppas kunna hälsa på sommaren 2022.

Familjen Ågren/Stråth: Under flera år i början på 2000-talet hade Helen Stråth och Conny Ågren en plan. De skulle sälja sina hus i Hovmantorp respektive Växjö och sedan skulle de bo tillsammans i ett småländskt rött hus med vita knutar och avskilt läge och stor tomt, men ändå med pendelavstånd till Växjö. De såg på väldigt många fastigheter och körde tusentals kilometer. År 2007 kom de till Attsjö och förälskade sig båda två i byn och i huset på Attsjölyckan. Här fanns det avskilda läge de sökte och en stor tomt med uppvuxna träd och med gott om plats för både hundar och trädgårdsland. Till Växjö tog det tjugo minuter med bil och plötsligt var drömmen om det röda huset med vita knutar ersatt av en modern duvblå villa i ett plan. Full av entusiasm berättade Helene den glada nyheten för sina föräldrar. Pappa Rune som var intresserad av släktforskning talade då om att i Attsjö, där hade en släkting till dem bott på slutet av 1800-talet. Han var soldat och hette Nero.

I slutet av 1600-talet uppfördes soldattorp N° 26 vid den dåvarande häradsvägen till Ramnåsa och där bodde 1869-1886 skarpskytten vid Kronobergs Lifregemente Per Johan Svensson Nero med sin fru Christina Carlsdotter. Ett par hundra meter därifrån och vid samma lilla väg bor nu Helen och Conny. Dessutom visade det sig att hon är släkt med Allan Karlsson från Attsjö Norregård och med alla hans barn och barnbarn och barnbarnsbarn. Den gemensamma nämnanen är Askatorpet i Lysteryd, där soldat Nero föddes 1845. En cirkel har slutits - efter mer än ett sekel.

Sex familjers liv på Högsby 1876 – 1927

*Carolina Charlotta Petersdotter och hennes make Samuel Israelsson framför Högsby 1908.
Foto: Hemmesjö hembygdsförening.*

Högsby under Attsjö Norregård uppfördes i mitten av 1870-talet och skiljde sig markant från de traditionella små låga torpen. Trots att boningshuset var stort med plats för två familjer samt inhysingar, har Högsby benämnts både som torp och backstuga. Det var inte husets storlek utan arealen som bestämde vilken beteckning som användes. Till ett torp hörde åker och betesmark, medan en backstuga saknade mark för att kunna hålla kor och får.

Från 1876 - 1927 bodde sex familjer på Högsby. I boningshuset hyrde flera änkor in sig, men också skogs-och jordbruksarbetare med sina familjer. Torpet arrenderades under många år av Peter Danielsson och Samuel Israelsson med respektive fru och barn. Båda männen benämns arbetskarlar, dvs de arbetade i skogen och med jordbruk och betalade arrendet kontant, inte med dagsverken. Låt oss granska vilka de boende var och om det fanns någon länk mellan de 28 personer som står upptagna i förteckningen över Högsby:

Första hyresgästen var Catharina Johannesdotter. Hon föddes 1829 på torpet Göransberg i Västorp. Dopvittnen var Nils Andersson och hans hustru Martha från torpet Näset i samma by, således Anders Peter Gladers far och styvmor. Catharina växte upp som bonddotter på Västorps Amundsgård och gifte sig 28 år gammal med Lars Fredriksson på torpet Äng under denna gård. År 1875 blev hon änka och flyttade till backstugan Högsby med sina fyra barn.

Nyårsafton 1877 gifte Catharina om sig med den 10 år yngre arbetskarlen Peter Danielsson, varpå hennes ekonomiska situation förbättrades. När allting såg ljusst ut insjuknade den 48-åriga kvinnan i lungsäcksinflammation och dog i september året därpå. Catharinas äldste son Johannes hade epilepsi och flyttade 19 år gammal till sin förmyndare på Västorp Södregård. Dottern Mathilda som var 14 år fick bo på Fägerstad Röagård, där hennes ingifta moster kom ifrån, medan de yngsta barnen, Claes Fredrik 11 år och Johan Gustav 8 år, blev fostergossar i Västorp på Lambritsgård respektive Amundsgård. Peter Danielsson föddes i Öjaby 1829 av ogifta pigan Anna-Stina Andersdotter, som kort därefter flyttade till Hovmantorp med sin son. År 1844 gifte Anna Stina sig med soldat Nils Djerf i Gåtahult i Östra Thorsås och födde tre barn i rask takt. När Anna-Stina 1848 blev änka kunde Peter flytta hem till sin mor och växte upp tillsammans med sina halvsyskon i en backstuga i Östra Thorsås. Efter två år som änklings gifte Peter sig med Christina Svensdotter från Dädesjö. Paret bodde på Högsby resten av sina liv.

År 1888 hyrde den 51-årige arbetskarlen Samuel Israelsson in sig på Högsby. Hans far hade varit brukare på Attsjö Kronogård, men redan i tidiga år kom pojken på kant med tillvaron och beskrevs som trotsig och självsvaldig. Han klarade inte av att lära sig Luthers katekes med förklaringar utantill och hade svårt att läsa innantill i bibeln. För oss låter detta som dyslexi, men tolkades på den tiden som lathet, ovilja och upproriskhet som brukade stävjas genom aga. Komministern i Furuby tog sig an den unge mannen, anställde honom som dräng och undervisade i kristendom. Med tiden erhöll Samuel kyrkans godkännande till äktenskap och gifte sig med Carolina Charlotta Petersdotter som redan hade ett barn; sonen Gustav. De nygifta flyttade in hos Carolinas familj på Djupadal. Backstugan som var ensligt belägen ute i skogen, längs vägen till Skäve kvarn, låg på stenbunden mark och var omgiven av stora stenblock. Samuel försökte försörja sin familj men detta var omöjligt och det var inte för inte som backstugan allmänt kallades för Svälteberg. Efter att sonen Karl Petter hade fötts 1877 flyttade Samuel med fru och barn till Attsjö Norregård. I husförhörslängden skrevs han som arbetskarl och utfattig. När hustruns son Gustav var 25 år, emigrerade han 1888 till Norra Amerika och då flyttade resten av familjen till Högsby. Vid 82 års ålder kunde den gamla Marta Kristina Petersdotter på Svälteberg inte längre klara sig själv, utan fick sina sista fem år bo hos dottern Carolina på Högsby och dog där 1898. Karl Petter Samuelsson fick tidigt bidra till familjens försörjning och måste börja tjäna sitt levebröd direkt efter konfirmationen. Han bodde på olika platser i Sverige och arbetade bland annat som rallare. År 1907 gifte sig Karl Peter med Ida Karlsdotter från granntorpet Lindeberg. Paret bodde först på Högsby, fick en dotter och flyttade därefter till det närbelägna Johannesdal.

År 1912 hyrde den 48-årige skogsarbetaren Simon Wilhelm Johansson Lundell in sig på Högsby med fru och fyra söner. Liksom Samuel Israelsson, härstammade Simon på fädernet från den rike och aktade nämndemannen Israel Jonasson och hans hustru Maria Månsdotter på Amundsgård i Västorp. Stora barnkullar och minskad barnadödlighet under 1700- och 1800-talet innebar att allt fler ättlingar till självägande bönder hade blivit egendomslösa. Folk sökte sig till städerna men industrialiseringen kunde inte ge anställning åt alla arbets sökande. Över hela Sverige ökade klyftan mellan jordägande bönder, torpare och arbetare. Ändå var man medveten om sina rötter och det faktum att man kom från en aktad nämndemansfamilj påverkade självbilden under flera generationer. Detta gällde inte minst för Simons son Gunnar Lundell.

Gunnar Lundell föddes på Attsjötorp 1887. Han försörjde sig som jordbruksarbetare och skogsarbetare och hyrde 1912 in sig på Högsby med sin fru Ester. Samma år som sonen Elis föddes flyttade de 1914 till Attsjötorp. Esther gav liv åt sammanlagt 13 barn. Under många år arbetade Gunnar för Tingstads Trävaruaktiebolag och bodde med sin familj på torpet Kvarnaryd. När en ny arbetsledare ville sänka skogsarbetarnas löner till hälften, var Gunnar en av de få som vågade säga ifrån och som inte böjde sig. Detta medförde att han efter en svår arbetsskada blev vräkt och att Kvarnaryd monterades ner och flyttades till Åryd.

År 1915 flyttade änkan Maria Kristina Petersdotter in på Högsby med vuxna barn; Karl, Judith och Ivan Nilsson. Fadern Nils Isakssons hade tidigare ägt Nyatorp under Attsjö Kronogård.

Interiörbild från torpet Högsby 1915-1920. Ynglingen till höger är Ivan Nilsson. Uppllysningar om vem dragspelaren till vänster är, mottages tacksamt (ingvarmalmbergattsjo@gmail.com). Bild från Tore Sandrells fotoarkiv.

Sonen Karl Nilsson var född 1890 och hade som tusentals andra unga svenska män kallats in för att ligga i beredskap under första världskriget, ofta under tuffa förhållande ute i fält.

*”År nittonhundra fjorton det år i minnet står
I början av augusti då vi det budet får
I skolen ut att tjäna för Svea rikes land
Vi skulle då beredas för värld som stod i brand.*

*Men vi blev dock förskonta från krigets ryslighet
I stället här inplantats blott avund och förtret
Ja många haver ockrat uppå sin nästa blott
Och mången har fått pröva på fattigmannens lott.”
(Carl Nilsson)*

Efter fyra år tog kriget slut men ransoneringar och brist på varor fortsatte - och snart skulle en pandemi svepa över jordklotet. Midsommaren 1918 kom spanska sjukan till Sverige och skördade cirka 39 000 liv i landet under ett års tid. Attsjö drabbades oproportionerligt hårt. I januari 1919 dog fem personer av influensan inom 14 dagar, alla i arbetsför ålder. Handlarens dotter Valborg, som har återgivit några av Carl Nilssons dikter, berättade vilken rusch det blev i affären i Attsjö. Det var framför allt vita stärkkragar (fadermördare), skjortbröst, flugor och manschetter som fick en strykande åtgång på grund av alla begravningar.

Vid denna tid var Karl Nilsson 28 år och skulle snart gifta sig med hemmadottern Anna Johansson från det närbelägna Byestad. Under en vistelse hos sin fästman på Högsby i början av januari 1919 insjuknade Anna i spanska sjukan. Hennes äldre syster Wendla kom på besök och blev smittad. Båda systrarna dog i farsoten och vilar tillsammans på Furuby kyrkogård. Karl och hans yngre bror Ivan blev också smittade. Karl låg svårt sjuk i spanska sjukan och fick men för livet. Det var han inte ensam om. Nu hundra år senare vet vi att många av dem som insjuknade fick komplikationer som bakteriell lunginflammation, ångest, kronisk trötthet, nedstämdhet och ibland symptom som påminde om narkolepsi eller Parkinsons sjukdom. Den yngre brodern Ivan Nilsson drabbades också av farsoten men tillfrisknade.

”Ni vet att spanska sjukan har gått från ort till ort.

Den har på många ställen blott sorg och saknad gjort”

(Carl Nilsson)

Tiderna var fortsatt hårda och det var svårt att hitta arbete. Trots att Ivan hade frikallats från värnplikten måste han, för att tjäna ihop sitt levebröd, bege sig upp till Norrland och jobba som rallare. Tillbaka i Småland arbetade Ivan i många år som vägarbetare och avancerade efterhand till vägmästare. Han gifte sig med Edith Lindström från Attsjö och på 1930- talet bodde de i eget hus i Växjö med sin lilla dotter. Edith hade också tunga erfarenheter av spanska sjukan; i januari 1919 hade hennes far, faster och kusin smittats och avlidit i Attsjö.

År 1920 lämnade Samuel Israelssons änka Carolina backstugan Högsby för att återvända till Kårestad, där hon föddes 82 år tidigare. Julafton samma år flyttade Karl Nilsson och hans mor Hilda Augusta till Dädesjö. De kommande sju åren blev den gamla sjukliga änkan Christina Svendsdotter från Dädesjö ensam kvar i det stora huset. Under sina 46 år på Högsby hade hon bott under samma tak och tagit del av livsödena för 23 av de 28 personer som vi finner skrivna på detta torp. Den 9 december 1927 dog Christina på grund av ålderdomssvaghet. Då hade hon uppnått 91 års ålder.

Om Johannesdal och starka familjeband

Torpet Johannesdal 1908. Foto: Hemmesjö Hembygdsförening.

Det var Johannes Magnusson och hans hustru Anna Stina Bergvall som 1882 bröt torpet Johannesdal. För att få en förklaring till varför just de två hamnade här på Norregårds utmarker i Attsjö, måste vi bege oss till Östra Thorsås socken. Där föddes Johannes far Magnus Andersson som bondson, men vid tiden för hans konfirmation hade familjen blivit tvungen att flytta till en backstuga. Magnus förde därefter en ambulerande tillvaro som dräng och bytte oftast gård varje år. I 20-års åldern arbetade han ett par år på Biskopsgården i Växjö, men återvände till Östra Thorsås och träffade sin blivande hustru Martha Stina. Han fick ett kontrakt på torpet Brömyr, men strax efter giftermålet krossades alla deras drömmar när Magnus råkade ut för en svår olycka. Den resulterade i en handikappande knäinfektion med fistlar som det rann var ur och han kunde inte längre utföra några dagsverken. Därför inhystes det nygifta paret på backstugan Kringlehult under Thorsjö Norregård. I husförhörslängden antecknades Magnus som sjuklig och utfattig. Han blev slutligen fattighjon och dog 1856 vid 50 års ålder. I backstugan föddes söner Karl och Johannes Magnusson 1846 respektive 1849. De var nummer sex och sju av Magnus och Martha Stinas åtta barn. Karl och Johannes, som vi kommer att möta igen, måste börja försörja sig själv direkt efter konfirmationen.

I närheten av Kringlehult låg backstugan Bjurbäcken och där bodde smeden Gustav Magnusson Bergvall med familj. Han föddes i Hemmesjö socken 1810. Fadern var volontär och tillhörde därmed en grupp militärer som skulle bli underbefäl. Gustav Bergvall utbildade sig

till smed, ingick äktenskap med Anna Katrina Magnidotter från Östra Thorsås och slog sig ner i hennes hemsocken. Nu bodde de i en backstuga, liksom de flesta andra hantverkare på landsbygden, och hade sex barn. När deras dotter Anna Stina Bergvall var 25 år lärde hon känna den sex år yngre Johan Johansson från Tegnaby. Han arbetade då som dräng på Hörda Broddagård i Östra Thorsås och vid husförhöret 1863 antecknade prästen att Johan hade svaga kunskaper i Luthers katekes. Den 28 januari 1864 födde Anna Stina Bergvall deras son som döptes till Johan Fabian. Trots att Johan själv var född som s.k. "oäkta barn" och visste vad detta innebar, var han inte intresserad av att gifta sig. I stället ansökte han om arbetsbetyg för att kunna jobba som rallare på Södra stambanan. Prästen i Östra Thorsås vägrade utfärda betyget "innan han gjort upp med sin fästekvinna Anna Stina Bergvall på Bjurbäckstorpet under Thorsås Norregård". Den 4 oktober 1864 utfärdade prästen i Tegnaby följande attest: "Enligt pigan Anna Stina Bergvall har denna dräng erkänt sig vara fader till hennes oäkta barn född den 18/1 1864 samt i vicepastor P.M. Bergströms närvaro, vid hennes absolvering (avbön) lovat henne äktenskap." Därefter kunde fästmannen åka och arbeta på Södra stambanan. I januari 1866 tog Johan ut nytt arbetsbetyg och började arbeta på Östra stambanan vid Sandvik och 1867 återfinns han vid järnvägarna i Stockholm. Anna Stina ordnade samma år med, att en kopia av attesten från Tegnaby skickades till kyrkan i Östra Thorsås. Samtidigt flyttade hon som piga till Hörda Broddaregård och bodde där med sin son Johan Fabian Johansson, som hade en intellektuell funktionsnedsättning. Efter att upprepade gånger ha uteblivit från mönstringen gjorde Johan slutligen sin militärtjänst vid Kungliga Svea Livgarde i Stockholm 1868. Sedan bar det av till Värmland, där han jobbade som rallare. Efter 1871 kan Johan Johansson inte längre spåras men sades befinna sig i Amerika.

Anna Stina återvände med sin son till Bjurbäckstorpet och tog över skötseln av hemmet. Modern som länge hade varit sjuklig dog och vid 71 års ålder kunde hennes far inte längre arbeta som smed. Yngste sonen Peter Magnus blev i stället torpare på Bjurbäcken och fadern inneboende 1881. Anna Stina visste att den yngre brodern, som nu var 34 år, länge hade längtat efter att skaffa en egen familj och få rå sig själv. Så snart han hade gift sig skulle Anna Stina bli överflödigt på torpet och hon oroade sig också för sonen Johan Fabian, som aldrig skulle kunna klara sig själv.

Nu återvänder vi till bröderna Carl och Johannes Magnusson, som år 1881 var inneboende på torpet Källelycke under Attsjötorp i Furuby socken. Vägen från backstugan Kringlehult i Östra Thorsås hade för Carl gått via arbete på olika platser i Sverige och till äktenskap med soldat Magnus Sköns dotter Charlotta på soldattorp N° 27 i Attsjö. Nu hyrde paret och de fyra barnen in sig på Källelycke med siktet inställt på att utvandra till Amerika. Den yngre brodern Johannes hade 1880 återkommit efter sju år i Tyskland och arbetade för närvarande som dräng. Det är sannolikt att han i utlandet hade sparat ihop ett litet kapital och nu ville skaffa ett eget boende och bilda familj. Johannes var 33 år och beredd att ta sig an en nyodling om möjlighet gavs, men då behövde han en arbetsam och duktig hustru. Den 12 augusti 1882 gifte Johannes sig med den elva år äldre Anna Stina Bergvall från Bjurbäcken och i november flyttade de forna grannarna in i sitt nybyggda hem. Nyodlingen under Attsjö Norregård fick namnet Johannesdal och var placerat nära vägen till Dädesjö, men låg betydligt lägre än granntorpen Lindeberg och Högstorp som hade byggts på en höjd med god utsikt över omgivningen.

Johannesdals boningshus skiljde sig från gamla tiders små låga timrade torpstugor. Det uppfördes av stolpvirke, hade dubbla väggar och spåntak och var tillräckligt högt för gavelrum på övervåningen. I huset rymdes två familjer. Till torpet hörde ett inhägnat område på ungefär ett hektar. Johannes och Anna Stina bröt drygt hälften till åker, men jorden var sandig och mycket dålig. Två kilometer från huset fanns också en mindre mossodling och en slåttermad, dvs. en våtmark där de kunde bärga kärrhö som vinterfoder till djuren. Den 25 februari 1883 var en glädjens dag. Nästan 45 år gammal födde Anna Stina den mycket efterlängtrade dottern Johanna Cristina.

Sonen Johan Fabian beskrevs i husförhörslängderna ömsom som "idiot, stum eller sinnessjuk". För få tillåtelse att bosätta sig i Furuby, måste han fortsätta att vara skriven i Östra Thorsås, vars fattigkassa han tillhörde. På så vis skulle Furuby socken slippa alla utgifter för honom. Johan Fabian var uppväxt på Bjurbäcken i Östra Thorsås. Där kände han både till omgivningen och grannarna och de kände honom. I Attsjö var ynglingen helt vilsen och sommaren 1883 gick han bort sig. Tack vare följande annons införd i Nya Wäxiö Bladet återfanns Johan Fabian och flyttade därefter hem till sin morfar Gustav Bergvall och tryggheten på torpet Bjurbäcken:

Efterlyses.

Ynglingen Fabian, halfidiot

och nära på stum, bortgick den 18 dennes från föräldrahemmet. Han var vid tillfället klädd i blå tröja, gråa benkläder och mössa samt barfotad. Ålder 18 år. Den som anträffar nämnde person torde mot ersättning återsända honom till undertecknad, hans styffader.

Attsjö och Furuby den 23 Juli 1883.

Johannes Magnusson.

År 1874 hade soldaten Magnus Skön i Attsjö ställt till ett dubbelbröllop för sina döttrar Charlotta och Lovisa. Charlotta Skön, maken Carl och deras barn utvandrade 1885 till Minnesota. Året därpå flyttade den yngre systemen Lovisa till Johannesdal med sin familj. Maken Nils Peter Johansson var skomakare och under två år var de inneboende med sina sju barn.

År 1891 återvände Johan Fabian till Johannesdal och fem år senare flyttade också Anna Stinas far dit för gott, men måsta fortsätta att vara skriven i Östra Thorsås, för att inte i framtiden belasta fattigvården i Furuby socken. År 1898 ådrog sig Johannes en lunginflammation och dog bara 49 år gammal. Till förmyndare för den 15-åriga dottern Johanna Christina utsågs kyrkvärden Johan Carlsson i Attsjö. Bouppteckningen visar ett enkelt hem med ordning och

reda. Före sitt bröllop hade Johannes och Anna Stina varit inneboende utan egna möbler. Sexton år senare var huset möblerat med två skänkar och lika många dragkistor (byråer), två sängar, fyra bord och två soffor samt flera stolar och kistor. Familjen ägde ett fåtal böcker, men bara en lampa samt några ljusstakar. Linne och sängkläder togs upp med 44 kr, medan Johannes kläder värderades till 30 kr. Kreaturen var värda mest; de två korna 100 kr, fem får 25 kr och en gris 6 kr. Eftersom Johannes saknade häst, måste han ha spänt korna för vagnarna och harven. Spinnrock och vävstol med tillbehör visade att Anna Stina själv tillverkade garn och tyger av fårens ull. Tre mjölkspannar, pannor, kaffekittel och en gryta var gjorda av koppar, medan förvaringskärlen var av trä. Hemmet ägde ett fåtal glas och porslin värt åtta kronor. Knivar och skedar fanns, medan gafflar saknas i bouppteckningen. Fodringar och skulder förekommer inte, vilket var mycket ovanligt. Möjligtvis kan det bero på att familjen inte hade släktingar i socknen eller att deras sociala umgänge var begränsat. Samtidigt var det en markering att man ville och kunde klara sig själv. Behållningen vid bouppteckningen blev drygt 300 kronor, men det reella värdet var 30% till 50% högre.

Tjugoett år gammal miste Johanna Christina sin morfar och två år senare den 8/2 1906, avled också hennes mor. Några veckor därefter gifte den unga kvinnan sig med Klas Emil Gustafsson. Under deras två år som torpare på Johannesdal föddes två barn. Därefter flyttade familjen till det stora torpet Hanahall under Attsjö Kronogård där Klas Emil blev ägare till sitt fäderneshem.

Under ett par år hyrde Karl Peter Samuelsson in sig på Johannesdal med sin hustru Ida och deras två barn. Vid den stora auktionen av fastigheter i Attsjö 1908 var Samuelsson inte intresserad av att köpa Johannesdal, som var i mycket dåligt skick. Torpet revs och i dag minner bara en kulle om var boningshuset en gång låg och om en stark och självständig familj, som ställde upp för varandra.

Kvinnorna på Kilen - Attsjös minsta backstuga

Martha Stina Jonasdatter bodde där 1863 – 1888. Varför var det just Martha Stina som hamnade på Attsjös allra minsta backstuga? Det hade ju ingen kunnat tro när hon föddes 1812. Modern Stina Pehrsson var bonddotter från Attsjö Nästgård och fadern Jonas Danielsson var född på en av Attsjös Norregårdar, som han ägde och brukade. När Martha Stina var tio år hade föräldrarna kommit på obestånd och måste sälja gården, men blev kvar som arrendatorer. Ägare blev enligt husförhörlängden Johannes Kjellberg, en man som vid denna tid köpte och sålde fastigheter på spekulation. Fem år senare brukade Jonas Danielsson Båtsmansgård som bergsrådet Johan Lorentz Aschan just köpt in. Under tiden var Martha Stina piga hos sin faster Stina på Södregård, samtidigt som hon konfirmerades. Efter två år återvände Jonas med familj till Norregård, nu som brukare, men ersattes med den 20 år yngre Israel Jonasson, som Aschan hellre ville satsa på. Jämfört med denne unge man hade Jonas framtiden bakom sig och riskerade vid 42 års ålder att stå utan både bostad och försörjning. Räddningen blev ett torp under Jöns Markussonsgård. År 1835 tog familjen således ännu ett steg nedåt på den sociala rangskalan. För att kunna försörja de fyra yngsta barnen, som var mellan två och fjorton år och ännu ”i tärande ålder”, måste den tidigare självägande bonden bryta nybygget Östratorp på den steniga och magra utmarken.

Tjugofem år gammal avslutade Martha Stina ett pigjobb i Tegnaby. Hon hade goda vitsord och fick anställning i två av Furubys mest ansedda familjer; hos kyrkvärden Nils Daniel Andersson och hos den omtyckte och godhjärtade komminister Holm. I husförhörlängderna har vi kunnat följa Martha Stina sedan hon som flicka kunde läsa innantill och därefter lärde sig Luthers katetikes och de tillhörande förklaringarna utantill och slutligen kunde visa att hon förstod innehållet. Hon hade tagit nattvarden regelbundet och närvarat vid husförhören. Vi får bilden av en ung kvinna med gott läshuvud och kristligt leverne. Martha Stina var 29 år gammal och det var tid för henne att gifta sig och få barn. På Östratorp hade föräldrarna svårt att klara sig utan hemmavarande barn i arbetsför ålder. Fadern hade blivit 53 år och krafterna började tryta, modern var sjuklig och sladdbarnet bara åtta år. Martha Stina, familjens äldsta dotter, gjorde vad plikten krävde. Hon lade sina egna önskningar åt sidan och blev hemmadotter. Men 1845 hände något oväntat; Martha Stina födde en dotter. Vem fadern var uppgav hon inte. Flickan döptes till Anna Maria och stockmakare Dahls fru Lisa på Norratorp var ett av vittnena. Nu noterade prästen siffran nummer 6 i kolumnen ”Omständigheter” i husförhörlängden, vilket betydde att Martha Stina hade brutit mot sjätte budet och haft sex utan att vara gift. När Östratorp 1848 såldes till den tillträdande torparen förändrades tillvaron för familjen. Martha Stina, hennes sjukliga mor och dottern Anna Maria bodde kvar som inhysingar, medan fadern vistades i Växjö. Tre år senare skrev sig föräldrarna i staden. Martha Stina förblev boende på torpet ”inhyse och utfattig med sin oäkta dotter”.

När det i början av 1860-talet blev generationsskifte på Östratorp fanns det inte längre plats till Martha Stina och Anna Maria. I stället uppfördes 1863 en liten backstuga på den del av Attsjö Norregård som garvaren Johan Malkus Lindahl ägde. På en liten kil ner mot Jöns

Markussonsgårdens ägor fick de bo i backstugan med namnet Kilen. Att kvinnorna inte hade hänvisats till fattigstugan utan fick en centralt belägen bostad visar att de hade arbetsförmåga och var respekterade av byborna. Ända sedan 1840-talet hade Martha Stina i kyrkböckerna betecknats som utfattig – men aldrig som fattighjon. Det innebar att hon inte tog emot bidrag utan överlevde genom att utföra diverse kvinnoarbeten på gårdarna. Vid denna tid var det vanligt att arbetsföra ensamstående äldre kvinnor hjälpte till både med jordbruksarbete och med hushållsarbeten hos bönderna och fick betalt i natura.

Längs den gamla häradsvägen till Ramnåsa låg Attsjölyckan, Kilen, Lyckanshöjd, Norratorp och soldattorp N^o26 på Norrgårdens utmarker, men helt nära byn. Den indelte soldaten Fris hade tidigare arbetat som skomakare och inhytte nu både lärpojkar och lärlingar, som han utbildade i yrket. En av dem var Carl Johan Rydén, son till garvargesällen Carl Rydén hos Malkus Lindahl på Norregård. Anna Maria var 18 år när hon flyttade till Kilen och Carl Johan var året yngre. Tycke uppstod. När lärlingstiden var över flyttade han till Gårdsby socken för att arbeta som skomakare och Anna Maria blev piga på Byestad hos Sven Jönsson Ask. Den 18 september 1869 vigdes fästfolket och bosatte sig i Gårdsby.

Martha Stina bodde ensam kvar på Kilen. Hon fortsatte troget att gå i kyrkan och ta nattvarden. På husförhören visade hon goda kunskaper i kristendomskunskap ända tills hon inte längre kunde närvara. Den sista tiden vistades den gamla cancersjuka kvinnan hos sin dotter Anna Maria, som sedan länge hade familj och bodde i Nässjö. Där dog Martha Stina vid 76 års ålder efter ett hedervärt liv.

Johanna Johansdotter bodde på Kilen 1890 – 1895. - Vet du att det har varit en liten stuga, där det förr i tiden fanns en grind, precis där Lyckanshöjd slutar i en kil? Den var så ynkligt liten den där stugan och hon som bodde där kallade de Jeanna-Hanna. Så berättade Elsa Gustavsson, som föddes 1911 på torpet Lyckans höjd, för Ingela Warberg 1994.

Johanna Johansson, född 1822, är den "Jeanna-Hanna" som omtalas. Hennes far hette Johannes Jaensson, var torpare på Marbäckshult i Dädesjö socken och kallades för "Jean", därav dotterns smeknamn. Hennes mor Ingeborg fick cancer och dog samma år som Johanna konfirmerades. Storasyster Catharina Maria gifte sig och hennes make blev den nye torparen på Marbäckshult. Fadern bodde kvar och antecknades några år senare som bräckt, troligen hade han förlyft sig. Johanna skrivs som piga på torpet och samtidigt tjänade den 17-årige Johan Malkus Jönsson Lindahl där ett år som dräng, innan han flyttade till Växjö för att gå i lära till garvare. Johanna lämnade Dädesjö och arbetade den största delen av sitt liv i Attsjö; på Norregård, Jöns Markussonsgård och Torsagård. Redan vid 47 års ålder antecknades hon i husförhörslängden som "nästan blind". Jeanna-Hanna bodde kvar på Torsagård, men skrevs på socknen när hon inte längre kunde arbeta. År 1890 inhystes hon på backstugan Kilen under Norregård.

Elsa Gustavsson berättar vidare: -Jag vet inte om det var Johan Ulrik i Torsagård som pratade nån gång och sa: Hon var så rysligt nyfiken den där gamla tanten, så alltid när en kom och gick förbi så stack hon ut huvudet och skulle fråga ut en!

Det var väl inte så konstigt när Johanna satt där isolerad och knappt kunde se! Hon var den sista som var skriven på backstugan Kilen. År 1905 flyttades Jeanna-Hanna till församlingens fattighus i Kårestad och fick dela rum med en annan fattig gumma; så då hade hon i alla fall någon att prata med. Johanna Johansdotter avled i Kårestad 1912 nästan 90 år gammal. Backstugan Kilen revs strax efter att hon hade lämnat Attsjö. I dag är det omöjligt att se några spår efter den ynkligt lilla byggnaden, eftersom små backstugor ofta byggdes utan ordentliga syllstenar.

Lindeberg var hem för samma familj i mer än 100 år

*På foto från 1908 står Karl Petersson vid sidan om sin bikupa på torpet Lindeberg.
Foto: Hemmesjö Hembygdsförening*

Berättelsen om familjen som under mer än ett sekel bodde på Lindeberg börjar med Karl Petersson, som växte upp på Lyckans höjd. Föräldrarna Peter Persson och Maria Petersdotter hade varit självägande bönder på Attsjö Norregård, men kommit på obestånd. För att slippa hamna på bar backe måste Peter bli torpare och med hjälp av familjen bryta den steniga utmarken. För att hålla svälten från dörren började barnen jobba redan som små. När Carl var 12 år klarade föräldrarna inte längre av att vara torpare. 1848 antecknades Peter och Maria som utfattiga och dog på torpet som fattighjon 26 respektive 40 år senare. I slutet av oktober 1852 när Carl var 16 år och konfirmerad, städslade han och storebror Per Olof sig på Attsjö Södregård. Det var sex år mellan dem eftersom tre späda syskon hade dött tätt efter varandra. Per Olof hade redan tidigt tagit ansvar för sin lillebror och det fortsatte han med nu, när Carl skulle ut och tjäna. Bröderna trivdes bra på Södregård och stannade i flera år. Senare tjänade de tillsammans också hos garvaren Lindahl på Attsjö Norregård. Carl blev därefter dräng först hos nämndemannen Peter Johan Andersson på Attsjö Torsagård och sedan hos komministern i Furuby – två prestigefyllda anställningar. Trettio år gammal började Carl i november 1866 att arbeta som dräng på Sännertorp gästgiveri i Ör nära Växjö. Här skulle de resande få mat, husrum och skjutsar eller utvilade hästar. Gästgivaren hade monopol på försäljning av brännvin och gästgiveriet var byns samlingspunkt. Nu mötte Carl människor med liv och erfarenheter helt olika hans. Han blev varse världen utanför Konga härad och till och med utanför Sverige. Enligt husförhørsboken i Ör flyttade Carl den 24/10 1869 till Hemmesjö, men återfinns inte i den socknens inflyttnings- eller utflyttningslängder.

När seklets värsta nödår inföll 1868-1869 dog tusentals svenskar till följd av svälten och många flydde landet. De som hade råd emigrerade till Norra Amerika medan Tyskland och Danmark var lågprisalternativ för främst pigor och drängar. Eftersom vi inte har kunnat hitta Carl i Sverige de följande tre åren är det troligt att han valde att resa utomlands utan flyttningsbetyg. Valborgsmässoafton 1873 återvände han från Tyskland och började tjäna hos den nästan jämnåriga Johan Gustaf Carlsson på Attsjö Norregård. När Johan Gustaf blev bonde på Torsagård följde Carl med som dräng, men tog i april 1874 ut ett arbetsbetyg gällande ett år. Då var han fri att söka andra anställningar och hade möjlighet och bli arbetskarl någon annan stans i Sverige. Kanske kände han sig instängd som dräng i Attsjö efter åren utomlands. I husförhörslängden ser vi att Carl 1875 i motsats till de föregående åren missade en av två nattvarder, det enda som pekar på att han kan ha vistats på annan ort.

Nils Peter Carlsson och hans hustru Charlotta Johannesdotter föddes i Lenhovda, men hade varit hemmansägare i Skruv i Herråkra, socken innan de 1855 köpte torpet Kvarnaryd i Attsjö. Efter att tre av deras små barn hade dött där, sålde de tio år senare torpet till Carl Peterssons storebror Per Olof. Under tio års tid var Nils Peter brukare på Jöns Markussons gård, som ägdes av virkeshandlaren och entreprenören Sven Peter Johansson. Hösten 1875 slutade Nils Peter Carlsson sin anställning, men bodde kvar som hyresgäst på gården. Samma år emigrerade döttrarna Sara Christina och Ida Mathilda till Tyskland, 24 respektive 16 år gamla. Fyra år tidigare hade storasyster Emma Carolina och storebror Carl Johan med fru och barn utvandrat till Tyskland. Troligtvis hade dessa äldre syskon ordnat jobb till systrarna. I juni 1877 återvände Sara och den 15 december gifte hon sig med Carl Petersson, som då var dräng på Jöns Markussons gård och 15 år äldre. Paret bosatte sig på gården och bildade familj. Här arbetade många gifta drängar med familjer men också många pigor och ogifta drängar. Carl skrevs som arbetskarl, den ende på gården. Sven Petter var en omvittnad hygglig arbetsgivare och det blev en chock för alla när han plötsligt dog i lunginflammation 1886. Många av hans storslagna projekt var under uppbyggnad och ännu inte vinstgivande. Snart var konkursen ett faktum. Vart skulle alla anställda ta vägen?

I början av oktober 1886 flyttade soldat Nero och hans familj ut från soldattorp N^o26 i Attsjö, för att ta över hustrun Kristinas föräldrahem Larstorpet i Västorp. In på soldattorpet på Norregårdens utmarker flyttade den nye torparen och arrendatorn Carl Petersson med hustrun Sara och fyra barn. Året därpå föddes sonen Per Ludvig. Ett av Pers tidigaste minnen är hur han som liten måste hjälpa till med försörjningen genom att samla foder till fåren på Torsagård. Han skulle repa löv och stoppa dem i en sådan där gammal spånkorg med en platt sida och ett handtag och det var inget lätt arbete för en liten pojke. Sara födde sammanlagt åtta barn så det blev trång på det lilla soldattorpet, fast de två äldsta syskonen redan hade börjat tjäna som pigor, innan de yngsta barnen föddes. I husförhörsboken ser man att Carl och Sara kunde Luthers katekes och alla förklaringarna utantill och förstod dess innebörd. De tog nattvarden regelbundet och läste mycket bra innantill.

Fast Saras far Nils Peter Carlsson hade slutat tjänstgöra som brukare på Jöns Markussons gård redan 1875, "redde han sig" enligt husförhörslängden, vilket tyder på att han var ekonomiskt oberoende. Var pengarna kom ifrån vet vi inte, men vi vet däremot att det 1888 regnade manna över hans hustru Charlotta. Hon var född och uppvuxen på Bostorp Mellangård i

Lenhovda som en av sju syskon. Hennes yngre bror Israel hade haft det motigt i livet. Genom att gifta sig med en fem år äldre kvinna blev han ägare till 1/64 mantal i Södra Solberga socken i Jönköpings län, men fick samtidigt försörjningsansvar för sin svärfar och sin minderåriga svåger. Efter nio års äktenskap fick Israel och Anna Maria 1868 äntligen sitt första barn, men den lilla dog efter tre veckor och chansen att hustrun som var 45 år skulle få fler barn, var minimal. Samtidigt genomled Sverige seklets värsta missväxt och Israel kände att livet i Småland var slut för hans del. När han 40 år gammal emigrerade till Norra Amerika 1869 stannade hustrun kvar hemma och begärde skilsmässa. Israel slog sig ner i Minnesotas svenskbygder i Washington County, som redan hyste många invandrare från Kronobergs län. Strax norr därom ligger förresten Chisago Lake där författaren Vilhelm Moberg placerade Karl Oskar och Kristina. Enligt Smålandsposten den 30 juni 1888, hade landshövdingen i Kronobergs län nyligen blivit kontaktad av UD för att fördela arvet efter Israel Johansson, som 58 år gammal hade avlidit i Washington County. Svenskamerikanen efterlämnade 600 dollar till fyra arvsberättigade syskon i Småland och Charlotta Johannesdotter på Jöns Markussons gård i Attsjö var en av dem. Vi räknar med att hon borde ha fått cirka 500 Rd, en anseelig summa vid denna tid. Änkan Kerstin Nilsdotter på Jöns Markussons gård hade efter Sven Petter Johanssons konkurs blivit helt utblottad, men fick på nåder bebo torpet Lindeberg. När hon dog 1892, hyrde Nils Peter Carlsson och hans hustru Charlotta hela boningshuset utan att behöva bekymra sig för hyreskostnaden. Tre år senare blev Charlotta änka och året därpå flyttade dottern Sara in med sin stora familj, när svärsonen Carl Petersson tillträdde som torpare på Lindeberg. Året var 1896 och deras son Per Ludvig var nästan nio år.

Redan efter konfirmationen måste ungdomarna på Lindeberg flytta hemifrån och försörja sig själva. Pers fyra år äldre bror Oskar började tjäna på Attsjö Norregård hösten 1898 och drygt två år senare tog han ut arbetstillstånd till Danmark. År 1904 var han tillbaka i Sverige och gjorde värnplikten. Per konfirmerades 1902 och arbetade sedan på Norregård. I mars 1905 sökte han arbetstillstånd till Tyskland, för att två månader därefter lämna tillbaka det. Antagligen berodde detta på att lillebror Klas Robert under tiden hade dött bara 12 år gammal, för när Pers anställning upphörde i slutet av oktober 1905 flyttade han hem igen. I april 1908 tog bröderna Oskar och Per samtidigt ur frejdebetyg, ett utlåtande om personens vandel, som prästen skulle utfärda innan man fick lov att gifta sig. Men något dubbelbröllop blev det aldrig. Den 17 oktober gifte Oskar sig med Augusta Peterson från Jöns Markussons gård i Attsjö och blev med tiden bonde i Linneryd. Per gjorde sin värnplikt och återvände därefter hem till Lindeberg. Några månader därefter dog mormor Charlotta, som under 13 års tid hade varit en del av familjen.

I november 1908 höll Tingsdals Trävaru AB en stor auktion på gårdar, torp och backstugor i Furuby socken. Inför denna utökades Lindebergs areal med 1/80 mantal för att göra utropet mer attraktivt. Den f.d. hyresgästen Carl Johansson ropade in fastigheten och två år senare köpte Per Karlsson familjens hem för 1500 kronor. Detta var en stor dag för dem alla. Sjuttiofem år efter att farföräldrarna hade tvingats lämna 5/32 mantal av Attsjö Norregård, blev Per nu självägande bonde på drygt 1/10 mantal av samma gård. Visserligen "var kakan liten", men den var hans. Som jämförelse kan nämnas att hemmanet Berget i Västorp endast var på 1/13 mantal när Anders Peter Glader 1853 utvandrade därifrån för att bosätta sig vid Chisago Lake i Minnesota.

När Carl Petersson dog 1913 visade bouppteckningen att Carl hade ordnad ekonomi och pengar på Sparbanken i Växjö. Enligt upprättat testamente skulle Sara sitta i orubbat bo resten av sitt liv. Därefter skulle sonen Per få ärva hälften av kvarlåtenskapen som en ringa ersättning för att han fritt upplåtit bostad och bidragit till föräldrarnas underhåll. Per tog ansvar också för sina två yngre syskon, som fick bo på Lindeberg hela sina liv; Axel arbetade i skogen åt Åryd bruk och blev 46 år medan yngsta dottern Hulda dog av lungtuberkulos vid 32 års ålder. Så länge Per hade föräldrar och syskon att försörja, var det svårt att skaffa en egen familj och han förblev untkarl länge, även om han en tid hade varit förlovad med en kvinna från Åseda, men det tog slut.

Åren 1918-1919 härjade spanska sjukan i Sverige. Pers dotter Ingrid Stenholm berättar att när flera av grannarna på torpet Högsby hade smittats i januari 1919, så ville hennes far höra efter om någon behövde hjälp. Han som inte nyttjade sprit, skaffade nu en kvarter konjak som sades skydda mot "spanskan" och kanske hjälpte det till lite, för han blev inte smittad. Det blev däremot Ingrids moster Anna och Vendla. Anna insjuknade under ett besök hos sin fästman på Högsby och antagligen var det hon som smittade sin syster. Båda dog med kort mellanrum och vilar tillsammans under samma gravsten på Furuby kyrkogård, till höger om mittgången.

Många från Kronobergs län reste till Tyskland 1861-1910 för att söka arbete. De flesta var fattiga pigor och drängar som arbetsvandrade söderut, andra utvandrade. Ibland stannade de kvar, gifte sig och blev bofasta. En del av Tysklandsresenärerna "försvann", så till vida att vi i dag varken vet vad som hände dem i Tyskland och inte heller kan vi återfinna dem i Sverige. Det är lätt att engagera sig i gångna tiders människor, som man följer i arkiven. De väcks till liv och en del blir nära vänner, som tankarna envist kretsar kring. Andra är svåra att släppa eftersom vi inte vet vad som hände dem. Så var det med Sara yngre syster Ida som bara var 16 år när de reste till Tyskland 1875. Sara återvände ensam efter två år, men vad hände med lilla Ida? Och hur hade det gått för deras äldre syskon Carl Johan och Emma som utvandrade fyra år tidigare? Vi vet att många svenska pigor och drängar for illa på de stora godsens i norra Tyskland där de flesta lantbruksarbetarna hamnade. I september 2021 visade Ingrid Stenholm oss ett vykort som mormor Sara Christina hade fått från Tyskland sommaren 1919 och som föreställde ett gediget boningshus i tegel. Medan vi kämpade med att läsa vad där stod skrivet, reste sig håret på armarna:

"Dunkelsdorf den 11/7 1919. Älskade söster Christina. Särligt tack för brevet som vi fått så längesedan jag får bedja om ursekt för ni har intet fått något svar. Vi har hälsan allesammans bara söster Emma hon är dålig. Vi ville resa dit och hälsa på i sommar med det blir väl intet av. Huru är det där och har ni hälsan alla. Huru står det med grödan har där varit så torrt. Här har vi intet hat något reng här i somer men nu gudsje lof har vi fått så grant rägen här. Här är allting så dyrt efter detta kriget, järtliga helsningar från vädla din söster Ida. detta kortet är min bögning, var snälla och skrif snart."

Det hade gått bra för Sara och Emma i Tyskland! Systrarna var skrivkunniga och brevväxlade genom åren med Sara Christina. Många andra kvinnor som utvandrade från den småländska landsbygden på 1870-talet kunde inte skriva och förlorade kontakten med hemlandet. Dunkeldorf, där Ida bodde, är en mycket gammal by i Schleswig, 17 km nordväst om Lúbeck och 45 km sydost om Kiel.

På nästa kort som Ingrid visade oss syns en vacker välmående kvinna och en man i kostym stående framför ett präktigt hus i en välskött trädgård. "Emma och hennes man" står det skrivet på baksidan.

Foto: Ingrid Stenholm

Den 16 maj 1931 gifte sig Per på Lindeberg med Karin Johansson. Han var 41 år och hon 14 år yngre. Karin var född på torpet Stensholm i Västorp men när hon var 13 år flyttade familjen till Byestad, inte långt från Lindeberg. Hemma hade hon fått lära sig sticka och virka och väva. Ingrid Stenholm berättar att mormor Johanna på Byestad var en mycket bra och duktig jordemor som förlöste många av kvinnorna i grannskapet. Hon hjälpte sin dotter Karin genom två svåra och långdragna förlossningar; det var när Ingrid och hennes storasyster Elin föddes. Eftersom det var risk att Karin inte skulle klara en barnsäng till blev det inte fler barn. Många år tidigare hade mormor Johanna förlöst sin dotter Signe, som då bara var sjutton år och när dottern Hilda på Norregården födde sina första barn, så hade Johanna hjälpt till där också.

- Jag minns inte min farmor Sara för hon dog samma år som jag föddes, men min storasyster Elin kommer ihåg henne och berättade att farmor var rysligt glad i sötsaker. Hennes dotter Anna Maria, som var gift i Malmö, brukade skicka burkar med goda karameller och fast farmor var så rädd om dem, brukade hon bjuda Elin. Mor berättade alltid hur snäll farmor Sara var och att det aldrig hade varit några problem att leva tillsammans. Självt minns jag min mormor Johanna. Hon var en snäll liten gumma som hjälpte oss mycket. Mina tidigaste minnen är att jag jämt var med i det dagliga livet, både ute och inne, och så lekte jag med min fem år äldre syster Elin. På sommarhalvåret cyklade familjen ofta till Furuby för att gå i kyrkan. Andra söndagar brukade mor ta med mig på pakethållaren och så cyklade vi till morbror Gunnar i Ramnåsa. På somrarna kom ju många släktingar hem till Lindeberg och hälsade på, bland andra faster Anna Maria Norell från Malmö och hennes tre barn, men aldrig mannen som var maskinchef på färjorna till Danmark. Fars storebror Oskar var bonde i Linneryd och varje sommar kom han cyklande och stannade hos oss ett par dagar. Han och far var riktigt goda vänner. På vintern när det var kallt och jag gick i skolan, så brukade jag övernatta hos moster Signe i Furuby. Hon hade hållit mig (vid dopet) och mina föräldrar hade hållit deras dotter Kerstin. Morbror Hjalmar hade tre barn och bodde på Byestad. Där var vi på julkalas vart år och så gick vi till varandra och hälsade på. Så gjorde man ju på den tiden. Då var det så mycket enklare att umgås och inte som nu när man ska ringa först och bestämma tider... Fest blev det när folk fyllde år och så naturligtvis på julkalasan. Då dansade barnen kring granen och man blev bjuden på gröt. Vi hade alltid gran hemma på Lindeberg och den stod och barrade i en sådan där fot av trä som far hade gjort. Och så satt man och tittade på de levande ljusen i granen, men fick aldrig lämna dem tända. Varje år köpte mor silkespapper i olika färger och

så gjorde vi julgranskarameller. Sedan kokade vi kola som skulle vara i och som delades ut när vi hade dansat på julgransplundringen. Lindeberg var byggt i två plan. Ovanvåningen var inte inredd men vinden hade sju stora fönster så den var ljus och öppen och där förvarade mor bland annat separatorn som vi använde när hon skulle göra ostkaka. Vi lekte ofta på vinden både på Norragårn och på Lindeberg. Mest lekte vi med dockor och så klädde vi ut oss. Jag minns att far delade av vinden med en vägg och lade riktigt golv i ena änden. Viss värme kom från murstocken men vintertid gick det inte att använda rummet utan det var bara på somrarna som vi sov däruppe. På nedervåningen fanns ett sovrum som farbror Axel hade och där fanns en kamin, men i den lilla kammaren intill förstugan fanns ingen uppvärmning, utan där fick man vintertid ha dörrarna öppna till dagligstugan och köket. I stora rummet sov far och mor och vi barn. Den väldiga murstensstocken var gemensam för köksspisen, bakugnen och den öppna spisen stora rummet, så det var varmt på kvällarna men svalnade av under natten. När storasyter Elin flyttade till Växjö var jag 10 år och fick ett eget rum; den lilla kammaren med bäddsoffa, byrå och kommod.

Det var inte alls så uppvuxet runt Lindeberg på den tiden. Hemifrån såg vi tydligt högen där boningshuset till torpet Johannesdal hade legat och där växte mycket smultron, som vi brukade plocka. Torpet hade legat ca 20 m på andra sidan om landsvägen till Ramnäsa och syntes så väl. Nedanför huset fanns en vattensamling och där klappade vi tvätten. Ibland torkade den lilla dammen ut men så regnade det och då blev där vatten igen. Jag gick ner dit med korna så att de fick dricka och då passade de på att beta på kanten.

Per och Karins bröllop 16/5 1931.

Far och mor levde ett lugnt men strävsamt liv och aldrig hörde man ett ont ord mellan dem. De var småjordbrukare med fem mjölkkor och ibland en eller två kvigor, som mor tog hand om. Far jobbade vintertid i skogen för Åryd bruk och körde med nordsvenska hästar. Lönsamheten hade förbättrats sedan arealen utökades 1909 och Per hade råd med häst, medan fadern Carl bara hade haft oxar till hjälp. Far hade ett lättsamt humör och var alltid glad och snäll. Det förekom aldrig några svordomar och ingen sprit och det spelades aldrig kort om pengar, bara sällskapsspel ibland när det var gille. Han var mycket duktig på att sjunga och sjöng gärna gamla skillingtryck. Min mor och min syster kunde inte ta en ton, men jag sjöng lite grann.

Varje kväll hemma på Lindeberg hade vi en liten andaktsstund och då tog jag fram fars stora bok. I den fanns en text för varje dag och när han läste den högt för oss satt jag i hans knä. Sedan läste far några psalmer ur psalmboken. På lördagskvällarna, den sjätte dagens afton, deklamerade han:

”När solen bakom bergen ilar
och bådar sjätte dagens kväll,
går dagakarlen hem och vilar
till Herrens sabbat i sitt käll.” *(PSB 1819: 243:6)*

Den psalm som mor tyckte bäst om var:

”Jag kan inte räkna dem alla de prov på Guds godhet jag rönt.
Likt morgonens droppar de falla och glimma likt dessa så skönt...
Likt stjärnornas tallösa skara de hava ej namn eller tal,
Men strålar likt dessa så klara jämväl i den mörkaste dal...
Jag kan inte räkna dem alla. Men ack må jag tacka dess mer.
Guds kärleks bevis må jag kalla de under av nåd han mig ger

Jag kan inte räkna dem alla. Men ack må jag tacka dess mer.” *(Lina Sandrell, psalm 260)*

Och när vi gått till sängs läste vid alltid aftonbön. Allt detta var inget som vi invände mot eller tyckte var långtråkigt, utan det kändes lugnt och tryggt.

Efter sin confirmation hade mor bott hos släktingar på Vallen i Växjö och fick gå i skola i stan för att lära sig sömnad och tillskärning. Så många fina klänningar jag hade, med rysch och veck och smock! Hon sydde för andra också och hade mönsterkataloger där folk kunde välja och peka ut precis vad de ville ha. Sedan mätte hon, klippte ut mönster i tidningspapper, skar till tyget och sydde de allra finaste klänningar på sin trampsymaskin. Mor skar också till och sydde kappor till mindre barn och skjortor till far. Dessutom var hon ändringssömmerska; sydde om och ändrade kläder och vände tyget. Mor kunde ta vara på allt. Vi odlade eget lin och jag minns hur vackert det var när linlandet blommade så blått och fint uppe på Penningsmo. Längs vägen dit låg en gemensam basta för Byestad och Attsjötorp och så långt fram så att jag minns det, tillverkade vi vårt eget lingarn på Lindeberg. Mor vävde dukar och handdukar av lin och jag har sparat några dukar med fantastiskt fina mönster, fast de har fläckar som inte går att ta bort. Jag vill jag ha dem som ett minne efter henne. Mor vävde trasmattor på beställning och sommarhalvåret var vävstolen uppställd på vinden, men vintertid satt hon och vävde på nedervåningen. Mor var också fantastisk på att virka spetsar. Tänk att hon bara kunde i detta fina garn. Sedan sydde hon spetsarna på lakanen för hand.

Strax före gryningen den 24 augusti 1960 slutade Per sina dagar på Lindeberg:

”Så går en dag än från vår tid och kommer icke mer,
och än en natt med Herrens frid till jorden sänkes ner.
Men om den stilla dödens bud i denna natt jag hör,
Det är min tröst, att din, o Gud, jag lever och jag dör.” *(C.F. Neander, psalm 518:1, 4)*

- När far dog 1960 gjorde vi oss av med djuren. Min storasyster Elin och hennes man Ingemar Hall löste ut mig och tog över Lindeberg. Mor flyttade 1961 till skolan i Attsjö. Vävstolen tog hon med sig och hade den i rummet på ovanvåningen. Samma år byggde min man Kennerth och jag oss en enkel liten stuga på Lindeberg och den hade varken el eller rinnande vatten. Sedan kunde vi allesammans umgås och ha roligt på somrarna. Mor och syster Elin med man och fem barn bodde i det gamla boningshuset, där en hel del av möblerna hade lämnats kvar, och vi med våra tre pojkar bodde i den lilla stugan. Under tio års tid bodde mor i Attsjö skola resten av året. Vinterhalvåret eldade hon i den stora spisen i skolsalen innan det var möte eller fest där och sedan fick deltagarna vara i hennes kök för att koka kaffe osv. En gång i månaden var det symöte för den kyrkliga diakoniföreningen, men då ordnade mor med kaffet. 1971 köpte Attsjö byalag skolan av kommunen och började reparera. Då flyttade mor till en lägenhet nära mig i Växjö, så att hon kunde få hjälp om det skulle behövas framöver. "Karin i skolan", som hon kallades i Attsjö, dog 1993.

År 1979 hade Mona och Evert Frisk köpt en av tomterna som hade styckats av på Lindeberg och byggde ett hus. Samtidigt sålde vi vår lilla stuga till Attsjö Torsagård, där Helga och hennes man Ola Tobiasson använde den som sommarboende. Samma år revs gamla Lindeberg och när min svåger Ingemar Hall som var snickare hade byggt ett nytt boningshus, flyttade hans familj dit året runt.

Jag heter Stenholm i efternamn, men inte för att min mor föddes på torpet Stensholmen i Västorp utan för att det var min man Kennerths familjenamn. Kennerths stora intresse var biodling och han skötte själv sina bin. Ibland följde jag med som sällskap och alltid när bikuporna skulle invintras. De sista åren hade han svårt att gå pga. knäsmärtor, så jag lastade ramarna med honung på en skottkärra och körde över ängen till vägen åt honom. Min man dog 2020 så nu är det vår son Niklas som har bina i Attsjö. Han kan inte så mycket om biodling men lär sig efterhand och säger att han kommer att hålla på så länge samhällena varar, eftersom bina betydde så mycket för Kennerth. Jag följer ofta med till Attsjö och förra helgen var jag i skogen och plockade lingon och blåbär och kantareller, för det är ju här jag känner markerna, avslutar Ingrid Stenholm sin berättelse, 84 år ung. År 1908 stod hennes farfar Karl Petersson vid sidan om sin bikupa utanför torpet Lindeberg. Ännu utgör bina och deras honung en del av länken mellan Attsjö by och familjen, som under mer än hundra år bodde på Lindeberg.

Tre familjer på torpet Lyckanshöjd

Foto från 1908. Det ursprungliga Lyckanshöjd uppfördes 1839 och var bara 8,6 m långt och 5,1 m brett. Någon gång efter 1890 byggdes stugan till med den bästa delen av det gamla Norratorp. Bara tre familjer har bott på Lyckanshöjd. Foto: Hemmesjö Hembygdsförening.

1. Familjen Persson: 1839 – 1909 = 70 år. År 1804 föddes Maria Petersdotter på Attsjö Norregård. Hon uppnådde vuxen ålder, men sex av hennes tio syskon dog som spädbarn, de flesta på grund av mässling. Maria gifte sig 19 år gammal med bondsonen Peter Persson från Ramnåsa i Dädesjö socken och det unga paret tog över hennes fädernegård sedan tre generationer. Nio månader efter bröllopet nedkom Maria med dottern Helena och två år senare föddes Johannes. Framtiden såg ljus ut, men tiden mellan 1828 och 1834 blev i stället en mardröm. Maria gav då liv åt fem barn, fyra av dem dog innan sex månaders ålder och samtidigt fick familjen ekonomiska problem. De måste sälja gården och köpte det betydligt mindre Byestad utjord i Attsjö. Där föddes sonen Carl som till föräldrarnas stora glädje överlevde det första kritiska året. Peter fick nya ekonomiska problem, måste återigen sälja och riskerade att stå utan både försörjning och bostad till sin familj. Vid denna tid definierades en person mycket av vilken släkt de tillhörde och vilka kontakter de hade. Familjen var det sociala nätverkets basala skyddsnet. Marias barndomshem ägdes nu av lillasyster Maija Caijsa och maken kyrkvärd Carl Jonasson, som erbjöd svågern att bli torpare på Norregårdens utmark.

Vid 40 års ålder började Peter Persson att bryta den steniga marken och uppförde ett litet torp på en lycka längs häradsvägen till Ramnåsa. Det officiella namnet blev Lyckanshöjd, men i Attsjö sade man bara "Lyckan". Maria fick ytterligare en dotter och en son, men redan efter tio år som torpare klarade hon och maken inte av att sköta Lyckanshöjd. Marken brukades därefter av ägarna. Eftersom den som bröt ett nytt torp alltid fick några friår (1-10 år) och

Maria var syster till Maija Caijsa, kan man fråga sig hur länge de f.d. bönderna hade utfört sina dagsverk och andra skyldigheter. Efter 1848 tecknades Peter och Maria i husförhörslängden som utfattiga och sedan som fattighjon, men när dottern Johanna 1868 födde ett barn utan att vara gift, tog de åldriga föräldrarna gossen Johan Ulrik som sin fosterson. Hans mor Johanna gifte sig med Johannes Petersson från Väckelsång. Paret blev torpare på Lyckans höjd och fick sex barn. Hemmet var fattigt och uppväxten hård men för Johan Ulrik gick det bra. Liksom Johannes arbetade han periodvis som rallare i Norrland, var omvitnat arbetsam och driftig, hade näsa för affärer, gifte sig med dottern på Torsagård och blev rikast i Attsjö. Johan Ulrik var dessutom godhjärtad och hjälpsam och hans goda rykte lever ännu kvar i byn.

År 1908, inför den stora auktionen, då Tingsdals Trävaru AB sålde ut många av sina gårdar och torp i Attsjö, utfördes en värdering av Lyckans höjd. Det inhägnade området som hörde till torpet hade en areal av 1,6 ha, varav 0,6 ha var mycket stenig och dålig åkermark. Även ladugården var i dåligt skick. Man fann inget skäl att utöka torpets areal inför försäljningen och satte priset till 500 kronor. Också försäkringsbolaget kom med ett utlåtande och höll med om att ingen mer mark skulle tillföras torpet, eftersom detta skulle inkräkta på Norregårdens utmark. Dessutom var åkerarealen så liten att det inte skulle gå att hålla en ko på torpet. Eftersom husen var gamla, små och i dåligt skick ansågs att försäljningspriset borde bli 500 kr.

Lyckanshöjd såldes och i november 1909 flyttade änkan Johanna Petersdotter till torpet Kyrkohemmet under prästgården i Furuby tillsammans med tre vuxna barn. Sonen Karl Gustaf försörjde sig som arbetare och dottern Anna Maria var sömmerska. Yngsta dottern Johanna Mathilda antecknades som sjuklig och dog plötsligt 1917. Efter att mor Johanna hade avlidit 1919, flyttade Anna Maria tillbaka till Attsjö och blev hushållerska på torpet Penningsmo. Där bodde skomakare Karl Johan Petersson som föregående år hade förlorat både sin hustru och ena dotter i spanska sjukan.

Johanna Petersdotter (1840 – 1919) födde sju barn, varav sex nådde vuxen ålder. Familjen på Lyckanshöjd fick slita hårt för att klara livets nödtorft, men gemenskapen med släktingar och vänner på närliggande torp var god. Hon blev 78 år. Foto: Greger Johansson.

2. Familjen Samuelsson: 1909 – 1963 = 54 år. Karl Peter Samuelsson köpte Lyckanshöjd 1909 och flyttade in med hustrun Ida Karlsson. Hennes far Karl Petersson hade växt upp på torpet och det var hennes farfar Peter Persson som bröt marken. Själv hade Ida i tidiga år bott snett över vägen på soldattorp No 26. Ida och Karl Peter fick sex barn. Deras dotter Elsa som föddes 1911 har berättat för Ingela Warberg om sin barndom på Lyckanshöjd eller Lyckan som torpet också kallades.

- Tillbyggnaden på torpet var en del av stugan från Anders Pettersalyckan (Norratorp), men den var dålig och skabbig, så där låg vi mest på somrarna. Om vi eldade bra i spisen och hade dörren öppen så kunde vi något år ligga där hela vintern. Torpet var så litet, men något mer än sängar var det plats till i stugan. Först när man kom in ifrån farstun så var där en skänk innanför dörren, vid fönstret stod en soffa och den sov vi två i. På dagen bäddade vi ju upp soffan, la locket på och satt i den. När vi skaffade radioapparat stod den på ett bord där intill. Mitt fram fanns där en byrå, ett fönsterbord och så symaskinen och ovanför hängde fars gamla klocka. Sen var det en säng jämte på väggen. Det var möbleringen. Vi ägde som mest två kor på Lyckan och de hade alltid bete hos Magni på Norregård. Jag var med ute i mossarna när vi slådde maderna och tog hö. Marken var lika stenigt hela vägen från Anders Petters och Lyckan och ner till Norregård, så jordbruket var inget man kunde leva av. Men det fanns ju arbete som väl var. Under många år skötte mor Ida städningen i skolan och ofta hjälpte jag till att skura golvet i skolsalen. När vi hade skurat hälften så var vi inne hos lärarinnan Hulda Sandahl och drack kaffe. Det skedde på lördagarna för då gick vi aldrig i skolan. Jag minns inte riktigt när mor började sköta om det där, men jag minns så väl när månadslönen kom.

Thyra Karlsson född 1906 på Norregård berättade också om Elsas mor. -

- Ida på Lyckan eldade upp i kaminen varje morgon på vinter så det var varmt när vi kom. Sedan ansvarade vi barn för eldningen i skolsalen och det brann bra i de där kaminerna, så det gick bra fast det var så kalla vintrar på den tiden. Ida tvättade också åt lärarinnan i Jössagårds brygghus och på vintrarna hängde sedan tvätten till tork i hela skolsalen över helgerna.

Elsa talade om hur det var som barn, när inte maten räckte för att kunna äta sig mätt.

- Det var mycket bär på den stora oxeln här på Lyckan – dom plockade vi och stekte på glöden! Sen åt vi dom. Det var gott. Ja, lite fadd smak men fasta och mjöliga inuti. Man åt allting. Vi var ute i skogen och åt odonbär också men vi blev så sjuka att vi kräktes hela natten. Vi åt väl för många antagligen. Det var väl lika dant med suräpplena. Man åt dem även om de var aldrig så sura. Ungar de är ju hungriga jämt, så en åt väl vad en kom över, men se svalt de gjorde vi aldrig! Vi hade en duktig far till att jobba och slita. Far hette Karl Peter Samuelsson, så vi barn hette Karlsson. Far var född 1877 och levde till 1963. Han bodde på Lyckan nästan ända tills han dog, fast de sista vintrarna bodde far hemma hos mig i Hemmesjö. Då hjälpte han till med att hugga ved. Mor Ida var född 1878 och dog 1951.

Ingrid Stenholm från Lindeberg kommer väl ihåg Ida på Lyckanshöjd, eftersom hon var fjorton år när fastern dog. På gamla dar satt Ida oftast vid fönstret och tittade ner mot Norregårdens ladugård, för att se om det hände något. Alltid när Ingrid kom och hälsade på, spelade fastern för henne på sin älskade trättgrammofon. Ida vevade i gång grammofonen och sjöng sedan med i låtarna. Stenkakorna med Kalle Jularbo och Yngve Stor var populärast och tillsammans med Yngve och hans hawaiigitar sjöng de *Aloha Oe* och *Sjömansjul på Hawaii* och så fort sångaren började bli grötig i rösten, vevade Ida fart på honom igen.

När Ida kom för att hälsa på sin bror Pers familj på Lindeberg gick hon den gamla Häradsvägen ner för Bräntebacke ut på vägen till Dädesjö och förbi Sandkullarna. Ida hade astma och på avstånd kunde Ingrid se fastern sätta sig ner och vila för att stilla sin andnöd, när hon skulle ta sig uppför backen till Lindeberg.

Idas make Karl Petter var lugnet själv, medan hon kunde brusa upp och vara rätt så barsk. Rädd för att säga ifrån var hon inte, men Ida blev livrädd när ett flygplan närmade sig och trodde att det var ryssen som kom. Insatt i ett historiskt sammanhang blir reaktionen helt förklarlig. Ida växte upp på Soldattorp N° 26 snett över vägen från Lyckans höjd. I samma lilla torp hade soldat Artig bott under många år. Idas farfar hade under uppväxten hört Anders Artig berätta om ryssarnas grymheter i Finland och under slaget i Raatan 1808 – 1809, när Sverige förlorade Finland. På den tiden fördes historierna vidare mellan generationerna. Sannolikt återberättade Idas far och andra Attsjöbor vad deras föräldrar hade upplevt som spännande. Långt senare när Ida under andra världskriget lyssnade på radion, hörde hon om hur ryssarna bombade Helsingfors och spred skräck och förödelse.

Årets största händelse för faster Ida var när hon om höstarna bjöd kvinnorna som bodde i närheten till ystagille. Flera dagar i förväg bakade hon många sorters goda kakor i det lilla trånga köket. Så kom Hilda från Norregård, Esther från Nyalund, Signe från Byestad och Karin från Lindeberg med var sin spann mjölk. Detta var kvinnornas egen dag då de ystade ostar men också hade tid för att dricka kaffe, äta goda kakor och sitta ner och prata i lugn och ro utan barn och man.

Familjen Samuelsson på Lyckanshöjd. Mormor Sara (76 år) från Lindesberg och dottern Ida (50 år) sittande på var sin sparkstötting. Bakom Ida står maken Karl Peter Samuelsson (51 år). Snett bakom Sara står hennes dotter Hulda, som dog på Lindesberg i december 1928. De övriga sex är Karl Peters och Idas sex barn. Från vänster: Martin, Ingeborg, Elsa, Torsten, Fritz och längst till höger äldste sonen Hilding i uniform. Han utbildades till gruppbefäl inom infanteriet från den 1 november 1927 till den 31 oktober 1928. Fotot är sannolikt taget våren 1928. Foto: Ingrid Stenholm

3. Familjen Björkman: 1969 – hittills 52 år. Året var 1969. Familjen Björkman bodde i Växjö men letade efter ett litet torp på lagom avstånd från stan. Pappa Ingvar var ostmästare på mejeriet men ville på fritiden snickra, mura och sköta om djur. Mamma Ylva hade heltidsarbete med att ta hand om hemmet och de fyra döttrarna Ingela, Ursula, Gisela och Camilla som var tio, sju, tre och två år. Ingvar filmade när familjen åkte runt och tittade på olika sommarboenden. Slutligen föll de för det fallfärdiga torpet Lyckanshöjd. Familjens äldsta flickor växte upp med barnen på Saltkråkan och i Bullerbyn. I Attsjö skapade de sin egen Astrid Lindgren-värld.

Nu drygt femtio år senare berättar Ingela Warberg om sin barndoms äventyr. - Lyckanshöjd var ett ruckel. Det regnade in genom taket och tillbyggnaden på baksidan var ruttet. Under torpet hittade vi tre stora grävlingsgryt och på vinden bodde fladdermöss. Vi började med att reparera taken och se efter hur stommen såg ut. Yttertaget fick bytas och utbyggnaden på baksidan rev vi. Grunden måste grävas ut, ett nytt golv läggas och en del väggtrimmer ersättas. Ladugårdens tak hade rasat in och väggarna lutade. Boden strax bredvid behövde också nytt tak, men där stod åtminstone väggarna rakt. Under golvet bodde en katt med sina ungar. Hon var grå och utan svans, som flera av katterna på Norregård och fick därför namnet Pellan, för Pelle Svanslös kunde hon ju inte heta. Varje helg åkte vi ut till Attsjö. Den första tiden vi sov över så hade vi fem centimeter tjocka madrasser, som vi lade på golvet och så låg vi där hela familjen bredvid varandra. Maten lagades på ett gasolkök tills pappa hade murat om skorstenen och fått den godkänd av sotaren. Då kunde vi börja använda den öppna spisen i stugan och kokspisen i köket. På den tiden var vintrarna kalla och snörika. När snön låg djup fick vi ställa bilen på Norregård och så skidade Ursula och jag och våra föräldrar till torpet med småbarnen i pulka. Mat och vatten som räckte över helgen hade vi med oss. När vi kom fram till torpet så var det minusgrader inomhus och då fick vi börja med att elda i öppna spisen och försöka få det så varmt som det bara gick innan vi somnade. Sedan var man ju ute och lekte i snön hela dagarna. När vi kom in var lovikavantarna våta, så vi hängde upp dem på gnistskyddet runt öppna spisen och fast vantarna fick brända toppar hann de ändå aldrig torka ordentligt. Mamma lagade nyponsoppa, som vi drack ur var sin emaljerad mugg, men soppan var så varm att vi brände oss på tungan – det hörde till. Lukten av varm nyponsoppa och våta svedda lovikavantar är ett speciellt doftminne från de första vintrarna på Lyckans höjd. 1970 skaffade vi tackorna Maja och Lisa som hade vars två lamm. Pappa ställde i ordning boden och den gamla ladugården så att fåren kunde stallas in vintertid. Nu när vi hade djur körde vi ut från stan också mitt i veckan för att se till dem. Sedan köpte vi en bagge och tackorna fick fler lamm - som mest hade vi ett tjugotal får. Pappa renoverade både torp och stall med lite hjälp av de kunniga i byn och vi var hans hantlangare allihop. Det ingen av oss glömmer var när vi skulle försöka hålla upp de breda spånplattorna till innertaket i stugan. Vi stod på pallar och stolar efter vad var och en behövde för att nå upp. Det var tungt! Och pappa spikade så fort han kunde.

Till vänster på vinden stod en stor sädesbinge, men resten av vinden var oinredd. Så vi satte upp ett innertak, lade spånplattor på golvet, lackade de tre stora bärande takstockarna och tätade väggarna mot fladdermössen. Sedan flyttade vi upp och sov där hela familjen. Vi fyra flickor låg på madrasser vid södra gaveln, pappa och mamma hade var sin tältsäng ovanför hallen. Vi såg var fladdermössen flög in på gaveln och vi hörde ju var de prasslade. Den som hördes vid en av de stora bärande stockarna ovanför mitt huvud kallade vi Enok. Så bodde en

annan vid skorstensstocken och han hette Alfred. Ett år tog sig en liten fladdermusunge ut i vårt sovutrymme och småflickorna blev vettskrämda. Själv känner jag mig rik av sådana saker som att ha fladdermöss i väggen. För mig var livet i Attsjö ett stort äventyr. Jag välkomnade allt nytt och ville lära och upptäcka och kände mig som ett av barnen i Bullerbyn, speciellt när vi hade fått får, höns, tax och katt med ungar.

1971 tillbringade vi sportlovet i Attsjö och då fick vi hyra en liten svart Shetlandspönn. Han stod i en eländig gammal kalvbox, var jättesmutsig och mycket angelägen att komma ut därifrån. Och så fick vi då hem Knatte till Attsjö. Vi - det var Marita och Lotta från Norregård och jag och Ursula och Maritas moster Inger. Några nätter fick vi alla fem sova över på Norregård tillsammans på golvet och på dagarna skötte vi om den där lilla hästen och putsade upp och borstade honom. Sen trampade vi tjejer upp ett spår i hagen så att det inte skulle bli så tungt för Knatte att gå i den djupa snön. En åt gången fick rida och så sprang de andra efter ifall någon skulle bli avkastad, för vi visste ju inte om han var van att bli riden på. I början när pönnyn kom till Norregård var han lite vild och bet oss, men efter tre veckor hade han slutat med det och blivit jättesnäll, även om han busade och bockade ibland. Knatte blev en mycket gladare häst efter de veckorna och var så jättegullig att vi kunde helt enkelt inte lämna tillbaka honom. Allan och pappa gick och pratade med ägaren, som hade tappat intresse för pönnyn och därför var villig att sälja. Allan sade att vi fick lov att ha Knatte i en kalvkätte inne hos korna första vintern, så nu hade vi en liten häst vi fyra flickor ihop! Efter ett tag fick vi inreda en fin liten box till honom i sädesmagasinet, där vi putsade fönster och sopade o fejade och hängde upp träns o ryktsaker på kroker och den nya fina sadeln Ursula fick i tioårspresent. Elis Lundell på Nyalund skötte fötterna på alla hästar i byn. Nu kom han och verkte Knatte som hade vanskötta hovar. Elis var ju van vid stora arbetshästar och så kom de här små knatte-fötterna. Han fick stå helt dubbelvikt och pönnyn höll på att välta eftersom Elis måste ha foten mellan knäna för att kunna verka honom. Så vi fick ställa upp den lilla hästen mot en vägg för att han inte skulle ramla omkull. Knatte var fem år när han kom till oss och blev över 30 år gammal. Han var tacksam och tålmodig och gick med på nästan allt. Vi till och med åkte skidor och pulka efter honom och körde med små vagnar. Så honom har alla barn och alla barnbarn ridit på. Men en shetlandspönn har ibland sin egen vilja. En gång när Camilla var den som var i ålder att rida Knatte, kom hon indundrande och klampade upp för trappan och slängde igen dörren till sitt rum. När vi frågade vad som hänt vrålade hon "han kan stå där tills han döör!" Knatte stod bunden vid ett träd utanför – han ville inte att de skulle rida till skogen just den här dagen.

För att skaffa hö till alla våra djur köpte pappa en traktor och så hämtade vi hö ända borta i Lysteryd hos Oskar och Astrid Andersson, ett syskonpar som hade vuxit upp på torpet Hassleryd. Oskar såg ut lite som seriefiguren Kronblom; lång och knotig och stora fötter. Han hade en liten lanthandel på övervåningen och när vi kom dit, fick vi gå upp i affären och dela på antingen en ask Domino eller Tenor. På Hassleryd växte tunt fint hö med mycket örter, jättebra till fåren. Det var så jättenoga hur höet skulle hanteras och nu fick vi lära oss att räfsa med Oskars hemmagjorda långskaftade träräfsor med täljda pinnar. Vi hade bara vanliga plasträfsor med oss, men eftersom jag var äldst så fick jag ibland ha Oskars egen träräfsa, men bara ibland och det var en ynnest! Det var Astrid som lärde oss att räfsa hö. Då var hon klädd i en kjol och ett litet förkläde, en liten blus, en kofta och med Oskars galoscher som var så stora att hon fick plats med sina skor inuti dem. När höet var hässjat skulle hela ången efterräfsas. Man gick med sidan emot på en rak linje och räfsade nästan två meter i varje steg. Träräfsorna

hade sådana där långa skaft, så man skulle räfsa i två tag: skicka iväg räfsan ut, dra in till hälften, byta tag och dra ända in, ut med räfsan, in, byta tag och ända in. Och det var viktigt att man räfsade riktigt rent, annars blev det inte godkänt. Ursula och jag var noga med att stampa lassen ut i hörnorna så att vi skulle kunna få med mycket hö, utan att något skulle ramla av när vi körde på de gropiga åkrarna. Astrid tyckte ofta att vi lastade för högt och sa - Nu räcker det, nu får det vara nog, inte mer nu! - Aja, lite till går på, tyckte vi. Och vi fick också lära oss att sätta fast tjugorna på ett speciellt sätt för att hålla kvar höet. Astrid kammade sidorna på lasset med räfsan och skickade upp det till oss där vi satt högst uppe på kullen. Man skulle inte lämna ett enda strå kvar på marken och var det så att det ramlade av något när man körde i väg, gick Astrid bakom och räfsade. Så sprang hon ifatt hölasset och upp med stråna igen. Det skulle vara rent och snyggt och inget tappat hö längs byvägen! När vi var klara och hade lastat, brukade Astrid komma med hemlagad jordgubbssaft till oss. Vi kände oss alltid välkomna på Hassleryd. Ofta stod Oskar och tittade på och myste när vi räfsade. Både han och Astrid tyckte det var jätteroligt att det kom barn från stan som var intresserade och ingenting visste om hur allt skulle göras. Och de tyckte om att berätta för oss.

Ursula och jag växte upp med Saltkråkan och barnen i Bullerbyn och Pippi Långstrump, den starka flickan som hade en egen häst. Vi hade Astrid Lindgrens böcker och såg filmerna på bio. I Växjö gick grannflickan på ridskola medan vi lekte med våra käpphästar och "byggde stall" hemma i villaträdgården. Efterhand slukade vi alla flickböcker om hästar, men vår högsta önskan var ju att få en egen häst. När jag var 14 år blev jag för stor för Knatte. Eftersom pappa jobbade på Växjö mejeri kände han alla mjölkbönder och en dag hittade han en häst som var till salu. Sandy var någon slags korsning mellan fjording och lipizzaner - en väldigt speciell och egensinnig häst. Det tog flera månaders hårt arbete tills hon accepterade att det var jag som bestämde. Sandy var också en sån där häst som var både riden och körd. Det var Elis som lärde mig hur man selar, spänner för och kör med vagn, släde och redskap. Eftersom hon var för stor för att vara hos Allan i Norregård fick jag hyra in mig hos Elis, som hade en tom spilta. Den andra sommaren fick Sandy ett föl och så hade jag två hästar i Elis stall på vintern, men vid Lyckanshöjd på sommaren. En stor dröm hade gått i uppfyllelse. Det var fantastiskt.

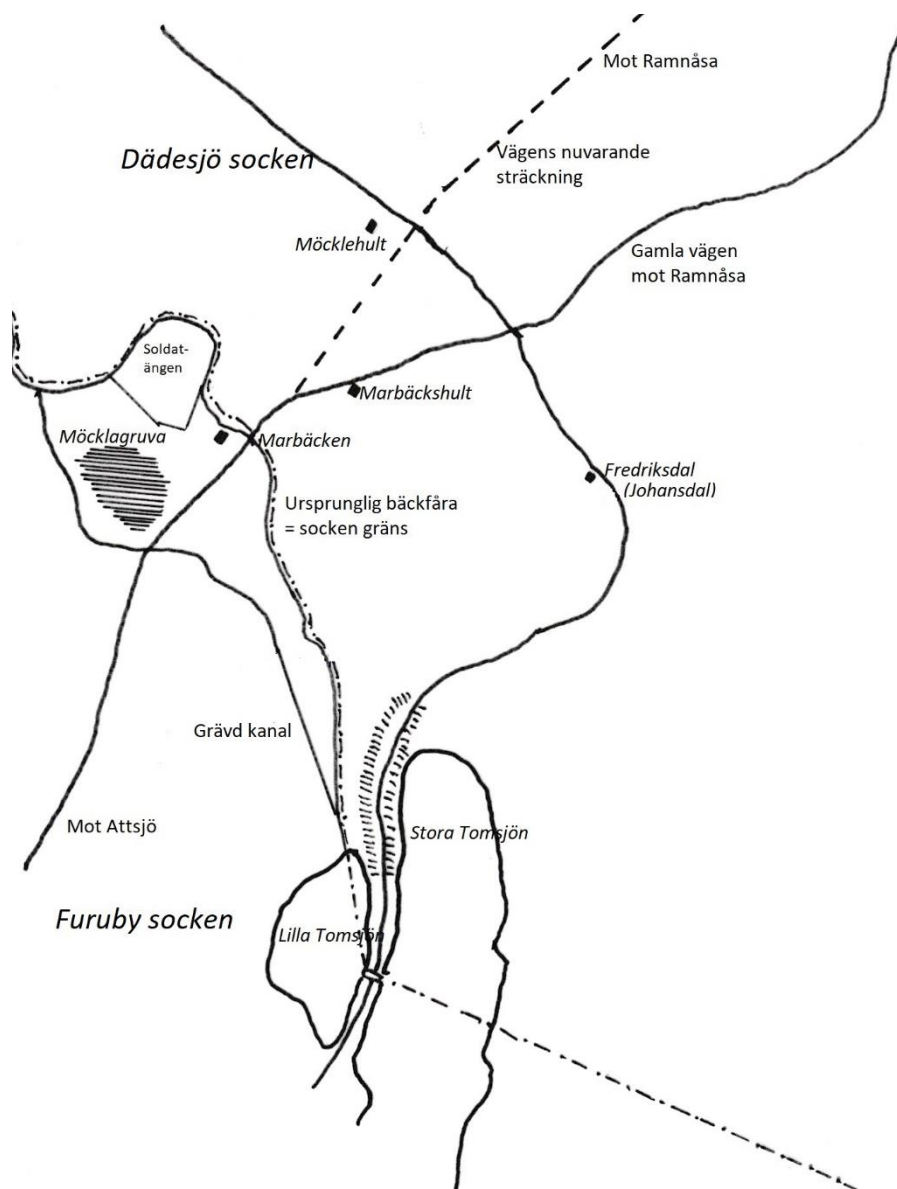
Både Elis på Nyalund och Oskar på Hassleryd lärde oss hur man sätter upp en hässja, men det fanns olika sätt att göra detta. Oskar och Elis byggde höga hässjor med mycket hö som tålde mycket regn, medan Allan på Norregård byggde små hässjor med lite hö som torkade snabbt. Det var olika skolor det där och så pratade de ju om andras hässjor och fördelarna med sin egen... Vi fick lära oss att bygga höga hässjor med fyra trådar och långa hässjestötar. Elis sådde alltid timotejhö som var ett riktigt bra hästhö, men annars var det vanligt ängshö. Pappa slog gräset med traktorn och sedan gick Ursula och jag och vände det för hand med tjugor. Vi hade också en gammal hästräfsa som rullade ihop höet och när man drog i en spak, så släppte den av valken och sen fällde man ner spaken igen och så rullades mer hö ihop. Räfsan var lite för tung för Sandy, men fick hon bara upp farten så gick det bra och det gick i full trav där uppe mellan stenarna på Attsjötorp. Efter lite övning fick vi in en bra teknik; att sköta spaken med högerhanden och ändå hinna svänga och helst lägga hövalkarna på ett rakt led, så det blev lätt att hässja. Oj vad det gick undan! – Hon kör ju som en hel karl, sa Elis som stod och tittade på när vi körde där uppe. Då var jag väl femton och tyckte att sådant där var det ju rätt så trevligt att höra och så fick man lite gott självförtroende. När vi hade lassat på kärran drog Sandy hölasset hem till Lyckans höjd.

Elis var en hästkarl. Ja, egentligen var han en allkonstnär. Han klippte håret på gubbarna och han var med vid slakt och han bröt sten och han kunde allt med hästar och mycket annat. Själv hade han en stor fuxfärgad (rödbrun) Ardennerhäst som hade gul man och var jättesnygg och imponerande, men Balder var argsint och bets om man inte skyndade sig ut från hans spilta. Elis körde allt med honom både i skogen och i jordbruket, men det var Balder som bestämde när någonting skulle göras. Ibland kunde det hända att den väldiga ardennern bara stod där och bakom stod Elis och lockade och smackade (som man gör på arbetshästar). Balder rörde sig inte. - Och så går vi! Och så går vi, manade Elis och smackade igen. Ingenting hände, men rätt som det var så drog Balder i väg VROOOM och Elis hängde med och plogen hoppade upp och ner och upp och ner. Och sedan var det tvärstopp igen. Elis berättade gärna om gamla tider. Och det är därför det är så roligt att läsa Sune Jonssons bok, för där är hans berättelser med. När man är femton år har man ju svårt att lägga allt sådant där på minnet. Så det är fantastiskt att ta fram boken och läsa och höra Elis berättelser igen och se bilderna. Speciellt det fotot där han går och kör med Balder och har snusdosan i bakfickan.

Mamma och pappa hade regelbunden kontakt med Elsa Gustavsson som var uppvuxen på Lyckanshöjd. Det var Elsa som hade tagit ett skott från syrenen vid gamla soldattorpet N° 26 och planterat utanför farstudörren på Lyckan. Varje år ringde mamma henne: – Elsa, nu blommar syrenerna igen. Ska jag komma och hämta dig? Och där satt Elsa och drack kaffe och njöt av doften från sina syrener, som nu hade blivit till ett stort buskage, och berättade om sin uppväxt på Lyckanshöjd.

När jag tänker tillbaka på den tiden och de här människorna så lyser de så. Oskar o Astrid, Rut o Bengt, Ann-Britt o Allan, Harry o Maja, Elis, Ebba o Gustaf och så Thyra i affären där vi köpte lördagsgodis. Alla var så vänliga och glada för att vi flyttat hit. De var alla speciella och fulla med kunskap som vi inte alls hade. Man tänker verkligen på dem med ljus. Men när jag funderar lite närmare kommer jag också ihåg hur varmt det var, hur höet dammade och kliade och hur bromsarna bet oss på benen. Och hur vi fick blåsor i händerna och hur trött jag var på att räfsa och att ha ont både här och där. Och får som dog av blixten och Sandy som dog alldeles för tidigt. Men det är ju inte det jag först tänker på. Jag minns sånt som att vi fick vars två burkar Yoggi, som vi åt i skuggan i höet på slätterängen och att jag kunde välja både körsbär och peach melba. Jag minns känslan av stickigt hö i ryggen, när vi låg i det gungande lasset på väg hem och såg grantopparna glida förbi. Jag minns svala kvällsdopp med kläderna på efter svettiga hödagar och hur lammen buslekte och rusade omkring i kvällssolen och jag minns doften av häst i en varm skog. Det är ett stort ljus över barndomens Attsjö. När man ser tillbaka minns man drömmen som blev verklig - nu blir minnena en dröm igen.

Marbäcken - torpet nära gränsen till Dädesjö

Karta: Ingvar Malmberg 2021

För 200 år sedan rann Marbäcken från Tomsjöarna till Kårestadån och utgjorde gräns mellan Attsjö Norregård i Furuby socken och Ramnåsa Kronogård i Dädesjö. På 1784 års skifteskarta syns gården Möcklehult på Dädesjösidan och på Furubysidan Soldatängen, som användes av soldattorp N° 26 i Attsjö till slätter. Söder därom låg en järnrik våtmark, där man sedan gammalt grävt upp myrmalm. Namnet Möckla-/Myckla-gruva betyder stor från "myckit" och gruva "i marken grävd för utvinning av nyttiga mineral". Orden är belagda i skrifter från 1500-talet. I området har Riksantikvarieämbetet registrerat både en fornåker och en hög med slagg, det vill säga restprodukten efter primitiv järnframställning. I denna gränstrakt tjänade man och gifte sig över sockengränsen. Ofta köpte män från det rikare Dädesjö gårdar i Attsjö.

År 1805 gifte sig före detta korpralen Nils Ekegren på torpet Ekeryd i Dädesjö med den 35 år yngre Kerstin Nilsson, så när han dog 81 år gammal var yngsta dottern Ingrid bara 9 år. Efter konfirmationen måste flickan tidigt ut och tjäna som piga. Den 3 juni 1835 fyllde Ingrid 22 år och började förstå att det hon fruktat mest hade inträffat; hon var gravid. När hennes anställning upphörde samma höst, hänvisades pigan till Årshults backstuga i Dädesjö.

Runt sekelskiftet 1800 flyttade Peter Nygren och hans hustru Lena Samuelsdotter in på Skräddartorpet i Dädesjö. När hon var 36 år och han fyra år äldre fick de 1810 äntligen sitt efterlängtade barn Johannes och året därefter sonen Jonas. Att som torpare bara ha två barn i stället för ett tiotal, innebar mer tid och uppmärksamhet för barnen och bättre mat och kläder och fler ägodelar. Ofta måste torparnas barn tidigt börja tjäna hos bönderna, men så var inte fallet för Peter Nygrens söner. Först vid 18 års ålder lämnade Jonas hemmet och flyttade till Lenhovda för att gå i lära hos sockenskomakaren Hindrich. Efter tre år återvände den unge mannen hem som skomakardräng, eftersom inte han hade lyckats få någon tjänst som skomakare. 1830-talet blev ett mörkt årtionde för familjen Nygren. Skräddartorpet ansågs inte bärkraftigt nog att ha en dräng och sonen Jonas Petersson förklarades "försvarslös", dvs. arbetslös. Enligt lagen skulle sådana personer sättas i arbete ute i samhället eller på fästning. Jonas placerades i Dädesjö hos sockenskomakaren Daniel Sackrison. När storebror Johannes återvände hem efter ett år i Lenhovda, var han värkbruten och oförmögen till arbete. Året därpå avled Johannes på grund av benröta i vänster axel. Fadern Peter hade passerat de sextio. Han beskrevs i kyrkoboken som "döv och oduglig till arbete" och modern Lena som utfattig. Paret tvingades flytta från torpet för att bli inhysehjon 1836.

Daniel Sackrison hade under elva års tid varit Dädesjö sockenskomakare, men befann sig nu på ett sluttande plan. Trots tre små barn avhystes familjen och skräddardrängen Jonas Petersson till det avlägset belägna Johansberg nära gränsen till Attsjö. Samtidigt tilläts andra skomakare flytta in till socknen. Slutligen fråntogs Sackrison sin titel och antecknades i husförhörslängden som utfattig. När tillvaron omkring Jonas föll sönder, blev pigan Ingrid Nilsson hans fasta punkt. Under flera år hade hon flyttat runt och tjänat på olika gårdar och längtade efter en plats att kalla hem. Ingrid drogs till Jonas, som skiljde sig från de flesta andra drängarna i Dädesjö, t.ex. rökte han pipa och läste böcker och till och med ägde några. Kanske påminde detta henne om tiden som barn på torpet Ekeryd och hennes far, den respekterade korpralen Nils Ekengren, som med glasögonen på näsan läste ur sina böcker och med njutning rökte sin sjöskumpipa. Fadern hade varit mycket noga med hur han tog sig ut, satsat på kläder med kvalitet och gärna i högstatusfärgen blått. I Ekengrens bouppteckningen 1822 utgjorde "den avlidnes gångkläder" den tredje största posten. Också skomakardrängen Jonas var klädintresserad och hade bland annat 5 tröjor, 3 par byxor och 3 västar, 2 hattar, ett svart sidenkläde samt ett par stövlar, ovanligt mycket för en dräng på 1830-talet. Ett stort antal klädesplagg var ett sätt att markera en högre social status. När Ingrid Nilsson blev med barn saknade Jonas inkomst för att kunna försörja en familj och en plats att bo på. Den 3 december 1835 föddes sonen Johan Petter på Årshults backstuga i Dädesjö. I födelseboken skrev prästen "fader okänd", eftersom Ingrid vägrade att uppge namnet. Jonas räddades på så sätt från åtal, rättegång, kyrkoplikt och böter (som omvandlades till fängelse för den som inte kunde betala).

Själv blev hon tvungen att begå enskild kyrkoplikt genom att knäfallande erkänna sina synder för prästen och några av kyrkorådsledamöterna och därpå be om förlåtelse och betala böter. Prästen var förargad på den styvnackade kvinnan och visade sitt ogillande genom att ge den "oäkta sonen" Johan Petter efternamnet Ingridsson.

Lösningen på det unga parets problem visade sig finnas alldeles i närheten. Jonas hade de senaste två åren bott på torpet Johansberg i Dädesjö och därifrån var det inte långt till Johannes Danielssons soldatäng vid Möcklagruva. Att anlägga ett torp vid källan på högplatån blev en "win-win situation", gynnsam för alla parter. Bonden på Norregård fick betalt genom två dagsverken i veckan + extra både mans- och kvinnodagsverken vid skörden och det unga paret fick någonstans att bo och kunde försörja sig. Annandag jul 1836 gifte sig Jonas Petersson med Ingrid Nilsson och flyttade till torpet Marbäcken i Furuby socken. Visserligen var det långt till centrala Furuby, men torpet låg vid vägen mellan Attsjö och Ramnåsa och de nygifna ingick nu i ett socialt nätverk. Detta blev viktigt när nästa slag drabbade den lilla familjen.

Drygt tre år senare insjuknade Jonas Petersson i nervfeber och dog den 15 maj 1840. Sjukdomen kallas i dag tyfus och orsakas av bakterier som kan ge allmän blodförgiftning (sepsis). Jonas efterlämnade hustrun, den fyraåriga sonen, som nu bar efternamnet Jonasson och dottern Helena knappt årsgammal. För att behålla familjens anseende måste Ingrid bjuda på kalas efter begravningen och torpets ägare Johannes Danielsson hjälpte henne genom att lägga ut för 4 liter brännvin, malt till öl och rågmjöl till bröd. Likkistan tillverkades av grannarna i Dädesjö; Fredrik på Johansdal och Jean på Marbäckshult. Johannes Redd på Möcklehult och Samuel på Attsjötorp hade tidigare också lånat ut ett par riksdaler.

Bouppteckningen förrättades tio dagar efter dödsfallet och markägaren Johannes Danielsson på Norregård företrädde de omyndiga barnen. Redogörelsen visade en nybyggarfamilj i uppbyggnadsskedet. De ägde ett får och en bagge samt en ko och en kalv. Och precis som i Ingrids barndomshem hängde ett väggur med fodral i dagligstugan. Ägodelarna var få och en hel del var gamla. Utropstecknet var Jonas kläder, som utgjorde den största posten näst efter kreaturen. Bouppteckningen tog också upp skomakarverktyg, läder och andra tillbehör, som visade att Jonas hade tillverkat både träskor och vanliga skor. På grund av dödsboets lilla behållning tilläts änkan behålla sina sängkläder, men inte den bästa fårskinnsfällan värderad till 1 Rd och 6 sh, utan den sämsta värd 16 sh. Sonen fick ett kläde av bomull värt 4 shilling som en bekräftelse av Jonas faderskap. Allt annat såldes på auktion och Ingrid måste låna pengar för att kunna ropa in det familjen behövde för att bo och leva.

År 1841 gifte änkan Ingrid om sig med den sex år yngre drängen Peter Persson från Västra Torsås socken. Två år senare gjorde han sig ryktbar genom att fånga sex vargungar – fler än man någonsin hade hört talas om. Sockenstämman i Furuby församling bestämde att alla kreatursägare skulle betala 1 shilling var, för varje kreatur de ägde, till skullkassans föreståndare. Därefter fick Peter Persson från torpet Marbäcken en icke skattepliktig belöning på hela 20 Rd. Något liknande har varken förr eller senare förekommit i Furuby! Ingrid och Peters första gemensamma dotter Anna Lovisa dog 1846 knappt tre år gammal av brännsår och på den tiden var det enda smärtlindrande som fanns brännvin. Två år senare föddes nästa Anna Lovisa. 1853 dog sonen Johan Peter sjutton år gammal. För att slippa svälten under

nödåren utvandrade dottern Anna Lovisa vid 21 års ålder till Tyskland 1869. Som många andra unga kvinnor utsattes hon för övergrepp och kom hem året därefter med dottern Hilda Christina, född i Kiel. Anna Lovisa gifte sig med Johan Petter Johannesson som flyttade in på Marbäcken och jobbade som dräng. Han närmade sig de trettio och önskade att svärfadern skulle träda tillbaka, men liksom många andra åldrande män ville Peter Persson fortsätta att vara herren på torpet. Då flyttade Anna Lovisa med sin familj till det närbelägna Nyalund. Där dog hennes förstfödda dotter samtidigt som mamma Ingrid drabbades av en hjärtsjukdom och inte längre klarade kvinnoarbetena på torpet. Fader Peter hade blivit nästan 60 år vilket på den tiden räknades som gammal. Det hade blivit dags för Anna Lovisa och svärsonen Johan Petter att ta över som torpare på Marbäcken.

När Ingrid Nilsdotter dog nyårsafton 1883 var hon 70 år gammal. Bouppteckningen visade att det gamla våffeljärnet ännu fanns kvar och att makarna hade börjat dricka kaffe, likt de flesta andra svenskar vid denna tid. Tre kor och tre får kunde hållas med vinterfoder, vilket var bra för ett torp, och två av korna bar skällor. Inklusivt grisen för 15 kronor så var kreaturen värda 144 kronor. Begravningskalaset blev storstilat och totalt kostade begravningen 30 Rd, lika mycket som en av korna. Familjen visade härigenom vad de uppnått och ärade samtidigt den avlidnas minne. Dödsboets behållning blev 118 kronor, som inte var dåligt för ett gammalt torparpar på undantag.

Anna Lovisa födde sammanlagt tio barn. I Nya Växiöbladet den 17 januari 1888 fanns följande notis införd. "Difteri har nu utbrutit äfven i Attsjö, Furuby socken. I en familj har tre barn på kort tid dött i sjukdomen, hvarjemte de tre ännu qvarlevande barnen ligga insjuknade i den samma." Notisen avser familjen på torpet Marbäcken. Den 9/1 1888 dog yngste sonen Johan Oscar 6 år och begravdes på Furuby kyrkogård den 14/1. Dagen efter dog storebror Frans Peter Emil 9 år och nästa dag storsystemen Hilda Charlotta Josephina 10 år. Kvar fanns fem döttrar, tre av dem sjuka i difteri. Nästa år föddes sonen Carl Johan Emil; en dag före årsdagen av tragedins början. Anna Lovisa Petersdotter med familj lämnade Attsjö samma vår och försökte starta ett nytt liv i Ekeberga socken, där maken Jonas Peter hade fått arbete som banvaktare. Kvar på Marbäcken förblev Peter Persson.

In flyttade den nye torparen Johan Samuel Carlsson med hustrun Ida Kristina, båda från Dädesjö. År 1894 miste Carlsson två kor och begärde att få uppbära frivilligt bidrag medelst kringgående gåvolista. Detta beviljas av Furuby sockenstämma. Året därpå beslöts att torparen på Marbäcken skulle få en krona i bidrag per veckan som ersättning för att han hade vårdat "det gamla fattighjonet" Peter Persson, som då hade legat sjuk i tre veckor. 1897 erhöll Carlsson ytterligare 19 kronor när Peter insjuknade igen. Efter 55 år på Marbäcken flyttade den gamle mannen slutligen till sin dotter i Ekeberga och dog 1899 vid 82 års ålder. Samuel Carlsson med familj flyttade från Marbäcken till Dädesjö 1901 och strax därefter revs torpet. I dag finns inga rester kvar av stugan eller stallet, bara en jordkällare. Nu för tiden står det en telemast strax intill.

Om familjen Dahl på Norratorp och hur barnen spreds som agnar för vinden.

Johannes Persson föddes i Skir i Växjö landsförsamling. Redan som artonåring hade han blivit fader och några år senare också änklings. Efter att han gift om sig med korpral Peter Hempels dotter Lisa, utbildades den unge mannen till stockmakare vid Kungliga Kronobergs regemente. Han blev underofficer med specialistkunskaper, hade fanjunkares grad och tilldelades namnet Dahl. År 1827 flyttade Johannes med fru och döttrar till det avsidens belägna Södratorp i Attsjö. Kort därefter föddes äldste sonen Peter Johan. På Björnåmon, som torpet också kallades, tillverkade Dahl gevärskolvar till Livkompaniet i Växjö.

Efter åtta år flyttade familjen närmare byn till ett nybyggt torp längs dåvarande häradsvägen. På Norregårdens steniga utmarker låg Dahls tjänstebostad Norratorp; en låg stuga med dagligrum, förstuga samt stockmakarens verkstad och en bit därifrån ett litet stall. På torpet föddes tre av familjens åtta barn och här dog två av dem. Äldsta dottern Britta Christina och sonen Peter Johan flyttade till Stockholm, men när modern dog 1849 återvände han hem. Faderns TBC hade förvärrats och Peter Johan behövdes på torpet. I januari 1851 insjuknade Dahls 12-åriga dotter i tyfus och dog. Två månader senare avled också stockmakaren. Med honom försvann lönen från regementet och rätten att bo kvar i tjänstebostaden.

Bouppteckningen efter Johannes Dahl ger bilden av en man som sett sina bästa dagar. Underofficersvärjan, en vapenrock, blå byxor och stockmakarverktygen vittnar om 25 års tjänstgöring vid Kronobergs regemente. Johannes ägde två gevär, men hans fågelhund var gammal och oduglig till jakt. Fiskenäten var också gamla, precis som hans fåtaliga kläder och de flesta ägodelarna. Under vintern hade det varit ont om foder och torpets enda ko sinade, så Dahl hade måst köpa smör och mjölk på kredit hos grannarna. Inför sin konfirmation saknade sonen Sven Magnus lämpliga kläder och en av bönderna i Attsjö hade lagt ut pengar för att få nya sydda. Sonen Peter Johan hade fodringar på dödsboet; för utlägg och besvär i samband med begravningen, men också för mjöl, malt och dagsverken. Däremot hade stockmakaren haft några mindre utstående fodringar, bl.a. hos socknens soldater. Med boningshuset som pant hade Johannes Dahl lånat pengar av Carl Jonasson på Norregård. Marken som hörde till torpet brukades av bonden, som blev förmyndare för de omyndiga barnen. För att dessa skulle få ut sitt fadersarv såldes alla ägodelar på auktion. Bouppteckningen hade visat ett överskott på 39 Rd, men eftersom inventarierna alltid undervärderades med 30 – 50%, blev det ett något större belopp som fem barn fick dela på.

Attsjö byamän ville undvika kostnader för hemlösa fattighjon och lät Dahls äldste son köpa Norratorp. För att göra huset bebodigt ropade Peter Johan in en säng, kökssoffan och sängkläder, fyra stolar, ett fällbord, ett skåp samt vägguret och faderns skrivbord. För att kunna laga mat köptes en järngryta, ett stekjärn och en trefot till den öppna spisen. Dyrast men allra viktigast för lillasystemens hälsa var att Peter Johan köpte tillbaka deras ko värderad

till 20 Rd. Torparen Dahl, som han nu titulerades, saknade fast inkomst men hade ansvar att försörja sin syster Carolina. Bröderna Frans Gustav och Sven Magnus hade flyttat hemifrån.

I oktober månad 1851 märkte bonden Sven Jönsson Ask från Byestad att hänglåset på dörren till hans potatiskällare varit uppdyrkad och sedan tillsluten igen och att potatis blivit borttagna. Vid två tillfällen några dagar därefter upptäckte han samma tillgrepp. Sammanlagt saknades ungefär tre tunnor potatis. Därefter talade Ask med Peter Johan, som han misstänkte för stölderna, eftersom systemen råkat berätta för grannarna att brodern kommit hem med potatis. Dahl nekade och i brist på tillräcklig bevisning, lät Ask bli att väcka åtal.

Fredagsmorgonen den 5 januari 1852 upptäckte Johan Johanneson i Lilla Lysteryd att dörren till hans sädesbod blivit uppbruten. Spannmål låg utspilld på golvet och några korn syntes i skoffan, som hade använts för att ösa säd ur bingen. Vid kontrollmätning konstaterade Johansson att tre skäppor (21 kg) prima korn fattades. Några dagar senare fick han i Attsjö höra talas om att bröderna Dahl ännu hade säd kvar, men att ingen visste varifrån de fått den. Peter Johan anmäldes som misstänkt för stölden och följande dag kom länspolismästarens biträde till Attsjö. Två skäppor stulna säd hittades. Frans Gustav och Peter Johan häktades.

Den 16 mars 1852 sålde Peter Johan Dahl sitt torp, kon och de flesta inventarierna till Carl Jonasson på Attsjö Norregård. Det sammanlagda värdet var egentligen 200 Rd, men eftersom torpet var förpantat, fick den häktade bara ut 133 Rd som betalades kontant. Överenskommelsen bevittnades, dokumenterades och lästes upp från predikstolen i Furuby kyrka för att då vinna laga kraft.

Söndagen den 28 mars lästes ännu en kungörelse upp, vari pastor Krook kallade församlingen till möte i sockenstugan den 12 april, efter gudstjänstens avslutande. Då skulle flickan Carolina Dahl bortauktioneras till den som krävde minst ersättning för att vårda och försörja henne. Auktionen började med att komminister Carl Holm läste upp villkoren: Carolina skulle få vård och underhåll under ett års tid, räknat från och med påföljande dag. Hon skulle av den lägstbjudande förses med en klänning av ylle och en av linne, två linsärkar, två huvud- eller halsdukar, två par nya stickade strumpor, varav ett par vida, samt ett par skor och tofflor efter behov. Entreprenören skulle också träna flickan i att läsa. Sedan började utropen på den elva-åriga flickan, som var närvarande så att folk kunde se vad de bjöd på. Genom att bara begära 16 Rd och 32 sh. vann bonden Johannes Nilsson Redd i Attsjö auktionen. Halva summan skulle betalas ut efter sex månader och andra hälften när ett år passerat. Carolina fick bo kvar i Attsjö, men framtiden var oviss eftersom ingen visste om bröderna skulle dömas till fängelse.

För Peter Johan var det viktigt att få pengar, så att han kunde betala eventuella böter för sig och brodern efter rättegången. Annars förvandlades böterna till fängelsestraff. I en skrivelse från den 22 mars 1852 hade landshövdingen i Kronobergs län bestämt att torparen Peter Johan Dahl och drängen Frans Gustaf Dahl skulle rannsakas. De hade nu blivit inhämtade till Cellfängelset i Växjö, där de förhöordes. Bonden Johan Johansson i Lilla Lysteryd inkom med skriftliga upplysningar om hur han natten till den 5 januari hade blivit utsatt för inbrottsstöld. Den 10 april 1852 hölls Urtima Ting med Konga Härad på Cellfängelset i Växjö. Åklagaren lämnade följande redogörelse om de häktade: Peter Johan, 25 år, var ännu ogift och hade vistats hemma tills fadern dog i mars månad 1851, varpå han av jordägarna i Attsjö inköpt det

torp som föräldrarna förut hade innehaft. Där bodde den åtalade med sin lillasyster och fick stundtals hjälp i hushållet av en Martha Jonasdatter i Attsjö. Under vintern hade Peter Johan livnärt sig på vad de kunnat skörda på torpet och mjölken från en ko samt genom att sälja trävirke som han huggit. Brodern Frans, 18 år, hade under 14 dagars tid åtföljt sockenskomakaren Friis på granntorpet. Bröderna erkände att de kl. 10 på kvällen den 4 mars 1852, efter förslag från Frans, hade försett sig med yxa, lysstickor och en lånad säck. De begav sig till Lilla Lysteryd, ¼ mil från Attsjö. Peter Johan och Frans bröt upp dörren till sädesboden, tände lysstickan och skyfflade upp så mycket korn de med lätthet kunde bära hem till torpet, dit de anlände cirka klockan två. Påföljande måndag bar Frans ca 1/3 av det stulna kornet till Skäve kvarn och lät mala det till mjöl. Av detta bakade Martha bröd. Eftersom säcken med spannmål inte förvarades på torpet var hon ovetande om stölden. Kyrkvärden Nils Daniel Andersson från Furuby hade biträtt vid undersökningen av Norratorp. Han vittnade att målsägaren Johan Johansson hade tagit med prov av sitt korn, som var vackert, dugligt till utsäde och till utseendet helt lika med den säd som man fann i ett kärl hos Dahl. Bröderna häktades och medgav senare sin stöld.

Kyrkvärden omtalade också att torparen Peter Samuelsson i Västorp berättat om stöld av 30 alnars blångarnsväv, som varit utlagd på blekning, vid midsommartid 1851. Något senare insjuknade torparen i smittkoppor och dog. Nästan alla i Furuby socken var vaccinerad mot smittkoppor utom syskonen Samuelsson och 1852 dog tre av dem. Därför hade aldrig någon anmälan gjorts av stölden som Peter Johan Dahl misstänktes för. Åklagaren väckte åtal för stöld av potatis ur en låst källare hos Sven Jönsson Ask från Byestad. Bröderna Dahl nekade ihärdigt både till stölderna av potatis i Byestad och av väven i Västorp. Rättegången avslutades med att domstolen uppmanade åklagaren att till nästa rättegångsdag skaffa bevis om det försvunna tyget i Västorp och att inkalla vittnen. Sven Jönsson Ask tog senare tillbaka sin anmälan mot Peter Johan Dahl rörande potatisstölden i Byestad.

Den 24 april 1852 återupptogs rättegången. Änkan Johanna Svensdotter från torpet Ängsmon i Västorp infann sig och berättade att hon en tidig morgon strax före midsommar 1851 hade upptäckt att hennes blångarnsväv, som var utlagd strax bredvid torpstugan för att blekas av solen, hade försvunnit under natten. Johanna hade själv sått, skördat, torkat och repat linet, för att sedan bråka, skäkta och häckla fibrerna. Slutligen hade hon spunnit och vävt 30 alnar (18m) grovt linnetyg – många timmars arbete som representerade ett ansevärt värde.

När Johannas make Peter Samuelsson undersökte marken där väven legat, upptäckte han spår efter en karl med hund. Han följde spåren och ändade upp vid Norratorp i Attsjö, men ville inte ensam konfrontera Peter Johan Dahl utan återvände till Västorp. Här berättade Samuelsson om stölden för hemmansägaren Nils Håkansson som gick och plöjde vid Nilsagärde och bad nu denne att följa med honom i spåren. Nils Håkansson vittnade hur han gick med till blekstället. Först såg han efter att inga spår ledde åt något annat håll. Sedan följde männen spåren ända bort till en sjöstrand (sannolikt Björkesjö i närheten av Attsjö Södratorp där Peter Johan bott som barn). Eftersom marken var fuktig syntes tydligt hur stövelavtrycken vände av åt Dahls torp. Trots detta fortsatte männen inte undersökningen, utan kom tillbaka först dagen därefter. Hos Peter Johan påträffade de då ett par stövlar, som fullkomligt liknade spåren och utmärkte sig därigenom att båda var halvsulade, men bara en av dem var lagad

med metalltråd (zinke), medan den andre var lappad i tån. Någon visitation efter det stulna gjordes inte, men den misstänkte tillfrågades var han uppehållit sig den natten stölden skedde. Dahl var mycket ledsen och svarade att han hade varit ute och jagat med Carl Jonasson i Attsjö. Uppgifter om jakten motsades av andra Attsjöbor. Dessa berättade att Peter Johan hade kommit hem cirka klockan 11 och gått ut kl. 2 eller 3 och då varit ensam. Visserligen hade han haft en bössa på armen, men denna var sönder och hade troligen medtagits som en ursäkt, om någon kommit. Då kunde Dahl skylla på att han hade ärende till Peter Samuelsson, som förut vidtalats att laga bössan. Tillfrågad uppgav Dahl att han under natten hade fiskat i den sjö, där spåren varit synliga. Drängen Gustav Jonasson på Billemo vittnade om hur han hade följt med Peter Samuelsson ut i skogen natten efter stölden. De misstänkte att tjuven hade gömt väven i närheten av den sjö, där de hade sett fotspår, och att tjuven nu skulle komma och hämta bytet. Men inget hände. Gustav hade senare följt med Samuel och Nils till Norratorp där Peter Johan Dahl var så ledsen att han grät.

För att höras om ytterligare stölder, som Peter Johan misstänktes för, hade åklagaren inkallat bönderna David Johansson och Johannes Nilsson i Attsjö: Båda tyckte att den ännu inte kastade säden detta år gett mindre än vanligt och misstänkte bröderna Dahl för att ha stulit av rågen, men säkra på detta var de inte. Peter Johan och Frans försäkrade att de icke förövat någon annan stöld än den på Lilla Lysteryd. Pigan Martha Jonasdotter i Attsjö vittnade att hon emellanåt hjälpt Dahl med hushållet och hade bakat bröd av det kornmjöl Frans en dag haft med sig hem. När Martha frågade var han hade fått tag på det, svarade Frans. – Där jag förut sagt. Eftersom ynglingen en gång tidigare nämnt att han skulle köpa mjöl i Byestad, trodde vittnet att mjölet var köpt där. Martha hade hittills fått ersättning varje gång hon hjälpt Peter Johan med de hushållsgöromål som han behövde hjälp med på torpet, men hon hade inte bott där. Vittnet hade aldrig märkt att där skulle finnas något tjuvgods eller att säd hade blivit kastad (rensad från agnarna) på vinden eller sett något förråd av potatis. Inte heller hade hon vistats på torpet vid den tiden när säden blev stulen i Lilla Lysteryd. Peter Johans lillasyster som var elva år gammal hade tidigare bott hos honom på torpet, men var nu bortackorderad.

Peter Persson på Lyckanshöjd under Attsjö Norregård anförde att han kort före jul 1851 hade beklagat sig över svårigheten att få köpa korn i Attsjö. Då hade Peter Johan sagt sig lätt kunna skaffa fram säd och så visade han råg som fanns i en trälåda, så där 1½ skäppa, som han var beredd att sälja för 2 Rd 32Sh. Korn kunde Peter Johan inte skaffa förrän han fått pengar att köpa för. En annan granne, Israel Jonasson på Attsjölyckan under Attsjö Norregård, vittnade att när hans hustru tre veckor innan jul vandrade till Växjö för att köpa säd, hade hon träffat Peter Johan. Han kom åkandes och undrade vad hon skulle göra i stan och tyckte det var alldeles onödigt att gå ända dit för att köpa säd, för det kunde han skaffa i Attsjö. (Vid husförhören hade prästen antecknat Peter Johan som rudis och mindre vetande och det verkar aningslöst att storvulet tala om att kunna skaffa säd i byn utan att ha några pengar.)

Utslag: Bröderna Dahl hade frivillig erkänt att de gemensamt hade gjort inbrott i en låst loge natten till den 5 januari, vilket bekräftats av vittnen. Från Johan Johansson i Lysteryd hade de stulit 21 kappar korn, värderat till 5 Rd Banko. Eftersom de inte förut varit straffade för liknande brott dömdes bröderna till vars 12 dagars fängelse på vatten och bröd samt att på en söndag undergå uppenbar kyrkoplikt i Furuby kyrka. De förpliktades att ersätta det saknade

kornet med 1 Rd 12 sh. och betala Johan Johansson skadestånd med 2 Rd 16sh. Dessutom måste bröderna betala reseersättning till två vittnen med 2 Rd 8 sh. Eftersom det saknades tillräcklig bevisning för de andra tillgreppen, som bröderna dessutom förnekade, kunde inte straff utdömas. De åtalade förklarade sig nöjda med utslaget och återfördes till sina celler. (*Vadstena Landsarkiv. Konga härads Dombok Al:a 152*)

Den 26 maj 1852 genomled bröderna Dahl uppenbar kyrkoplikt i Furuby kyrka. Under söndagsgudstjänsten skulle de sitta på skampallen väl synliga och sedan resa sig upp för att få fördömanden av prästen, bekänna sina brott och be församlingen och Gud om förlåtelse. I Sverige avskaffades skamstraffet uppenbar kyrkoplikt 1855 samtidigt som skampålen, men vissa präster såg till att brottet inte glömdes bort fast straffet var avtjänat. Under 30 års tid noterades i varje husförhörslängd och flyttningslängd att Peter Johan Dahl hade dömts för stöld och undgått uppenbar kyrkoplikt. Alltså kunde han inte tvätta bort skamfläcken genom att flytta till en annan ort.

Under 1850-talet skingrades stockmakare Johannes Dahls och hustrun Stina Hempels barn från Norratorp som agnarna för vinden:

Yngsta systemen Carolina Dahl hade bortackorderats, men fick efter ett år på Norregård hos bonden Johannes Redd flytta hem igen till sin storebror Peter Johan på Norratorp. När Carolina senare arbetade i Skåne fick hon två barn och kan därefter inte spåras.

Äldsta systemen Britta Christina Dahl hade flyttat till Stockholm redan 1847. Tjugosex år senare befann hon sig i Arnäs i Själevads socken i Västernorrlands län. Skilsmässan från tullvakten E.P. Nordin hade just gått igenom. Hon försörjde sig som sockerbageri-idkerska och deras dotter var 17 år gammal.

Frans Gustav Dahl avtjänade sitt straff, bosatte sig i Uppland och gifte sig 1863 med Johanna Pettersson. De fick elva barn. Frans arbetade inom jordbruket som torpare och arrendator, men var också en tid rättare på Landsberga stora gods i Biskopskulla socken. Han blev 82 år.

Sven Magnus Dahl utsågs vid 22 års ålder till Furubys sockensnickare med lärlingar och bosatte sig på torpet Källelycke under Attsjötorp. Året därpå gifte han sig med Lovisa Carlsdotter från Lilla Holma, men deras första barn dog efter två veckor. Sven Magnus blev byggmästare och flyttade åtta år senare till Södermanland. Där ägnade han sig åt snickeri och byggnation men dog av TBC endast 40 år gammal. Lovisa blev änka med tre barn fem, nio och elva år gamla.

Efter avtjänat fängelsestraff försörjde Peter Johan Dahl sig som daglönare. Vintertid jobbade han i skogen, sommar och höst inom lantbruket och tillfälligtvis vid något av de sågverk som låg på gångavstånd från Attsjö. I mitten av 1800-talet ordnades allt genom släktband eller kontakter. Fäderna var "giftomän" och skulle godkänna döttrarnas giftermål. Någon som ville Peter Johan väl, måste ha lagt ett gott ord för honom hos undantagsmannen Nils Jönsson i Virestad, för i mars 1856 gifte sig Dahl med dennes dotter Elin Christina Nilsson och flyttade in på ett nyuppfört torp. Tack vare svärfaderns kontakter fick Peter Johan arbete som föreståndare för sågskärarna, dvs. de yrkesutbildade sågverksarbetarna, ett jobb med status.

Två år senare var Dahl torpare. Ytterligare tre år senare hade han tagit ännu ett kliv ner på den sociala rangskalan och blivit arbetskarl. Slutligen måste familjen bosätta sig hos

svärfadern som var undantagsman. Sedan hände något svårförklarligt; när familjen 1866 flyttade till Älmhult kunde Peter Johan både köpa ett hyreshus och börja handla med timmer. Tio år senare sålde han fastigheten, men förblev timmerhandlare ända fram till slutet av seklet. Sex av barnen uppnådde vuxen ålder. Äldsta dottern flyttade till Danmark för att sedan gifta sig i Skåne, medan familjens ende son emigrerade till Tyskland. Två döttrar bosatte sig i Köpenhamn respektive Malmö och utvandrade båda några år senare till Norra Amerika. Under 1890-talet gifte sig familjens två yngsta flickor med var sin hantverkare och flyttade från Älmhult.

Efter 47 års äktenskap blev Peter Johan änklings. Då utvandrade han till USA och provade under två års tid att bo hos döttrarna, men ångrade flytten och återvände till Sverige 1906. Sina sista år tillbringade han på ålderdomshemmet i Älmhult. Den 14 maj 1912 dog före detta timmerhandlaren Peter Johan Dahl av "ålderdomsavtyning". Då var han 84 år.

Varför Norratorp kallades "Anders Petters"

Stengårdsgårdar och rösen på "Anders Pettersa-lyckan", som Norratorp också kallats lokalt. Foto: Ingvar Malmberg 2016.

På platsen där Norratorp i Attsjö en gång fanns, står nu en skylt med "Anders Petters", för så har Attsjöborna kallat platsen i mer än 160 år. Under nästan fyra decennier var Anders Peter Danielsson torpare här på Norregårdens stenigaste marker tillsammans med sin hustru Catharina Maria och deras sex barn. Resultatet av familjens idoga slit blev långa stengårdsgårdar, många odlingsrösen av skiftande storlek och en jordkällare med ovanligt tjocka väggar.

Efter en skada 1860 hade torparen varit värkbruten under flera år, men i 1873 års Afräkningsbok på Lessebo bruksarkiv har "kolaren Anders Petter Danielsson på Norratorp under Attsjö Norregård" ett eget konto. Efter den stora skogsbranden 1868 fanns det mycket brandskadad ved, som kunde användas för att göra milor. Elden som började i Lilla Lysteryd hade dragit sig norrut och kommit nära Nyatorp. Där hade Anders Petter kolat sammanlagt 13 milor på den s.k. Nyatorpsplanen. Till två av milorna hade han också burit in veden. Detta stora arbete gav 460 kr, som togs ut i kontanter. På Attsjöbrännan hade han först skottat ut en kolbotten vilket gav 5 kr. Sedan bar han in kolved till en 14 famnars resmila (knappt 30 m³ och med en diameter på 10-15 meter). Detta arbete var värt 20 kr. Dessutom hade Anders Petter med sin yxa skalat sågtimmer samt fällt och skrätt furubjälkar och byggnadstimmer för 8 Kr.

År 1892 dog Anders Petter utfattig på Norratorps stenrika mark. När sonen Peter Gustav tog över torpet måste han periodvis arbeta som rallare i Norrland för att klara försörjningen. Efter 1990 står ingen antecknad som boende på "Anders Pettersa-lyckan". Senare monterades delar av boningshuset ner och byggdes upp som en vinkel på det närbelägna torpet Lyckanshöjd.

Överlevaren Anders Artig på soldattorp N° 26 i Attsjö.

Soldattorp N° 26 längs häradsvägen mot Ramnåsa. Foto: Hemmesjö hembygdsförening

Inom kort skulle Anders Artig från soldattorp N:o 26 i Attsjö vara inbegripen i en sjöstrid på liv och död. Han undrade hur det skulle gå att äntra ett fartyg. Det hade han aldrig tidigare gjort. Tankarna gick till hustrun Helena och deras två små flickor i Småland. Där härjade rödsoten och i juli månad 1808 hade den nått Växjö, bara ett par mil från hemmet i Attsjö.

Kriget hade börjat den 21 februari 1808 när ryska trupper utan krigsförklaring gick in i Finland, som då var en del av Sverige. Tidpunkten var väl vald. På vintern var det lättare för ryssarna att ta sig fram på tillfrusna sjöar, medan isen i Östersjön gjorde det omöjligt för svenskarna att skeppa över truppförstärkningar. Den 14 mars samma år förklarade Danmark krig mot Sverige. En här av legosoldater anförda av Jean Baptist Bernadotte var på väg norrut för att delta i en planerad invasion av Skåne. Svenska trupper, däribland Kronobergs regemente, samlades på andra sidan sundet för att förbereda en landstigning på Själland. Av dessa ömsesidiga invasionsplaner blev intet och smålänningarna skeppades i stället till Finland för att sättas in mot ryssarna.

Den 18 augusti 1808 låg Kronobergs regemente i Ålands skärgård och väntade på vidare transport norrut. Då anlände kapten Nordenskiöld i spetsen för ett antal barkasser, dvs. roddbåtar för transport. Hans uppdrag var att återerövra de svenska skärgårdsfregatterna Styrbjörn och Herman. Fartygen, som hade förlorats till ryssarna vid Sveaborgs kapitulation drygt tre månader tidigare, låg nu för ankar alldeles i närheten. Nordenskiöld insåg att han kunde ha stor nytta av skickliga prickskyttar och beordrade Major Hederstjerna från Kronobergs regemente att utse 132 man jämte befäl. Sent på kvällen utgick 14 barkasser med cirka 50 man i varje båt och 10 slupar bestyckade med kanoner i för och akter. Natten var inte helt mörk men molnig och stilla. Bara årslagen krusade den spegelklara vattenytan. Genom en

kringgående manöver lyckas man passera de fruktade ryska kanonbåtarna. Just som svenskarna svängde om Lövö udde siktades Styrbjörn, Hjalmar och skonertbriggen Aglé liggande för ankar. Som en brinnande vårdkase steg månen upp över bergen bakom fartygen. Nu upptäckte de ryska vakterna angriparna och fick bråttom att göra sig klara för strid. De svenska transportbåtarna lade till på Styrbjörns babordssida och kapten Nordenskiöld stormade uppför fallrepstrappan följd av sitt manskap. Den ryss som stod beredd att hugga ner förste man över relingen, fälldes med ett välriktat pistolskott. Fler svenskar kom upp på däck och attackerade med dragna sablar. Från styrbordssida antrade kronobergarna, anförda av löjtnanterna Ruuthensparre och Cavallius. Ryssarna flydde till hyttaket, upp i vanten och upp i masttopparnas märsare för att fortsätta eldgivningen. De småländska prickskyttarna beordrades att "skjuta i vanten" men förstod inte sjötermen, förrän ordern "lägg an i vädret" gavs. Efter varje skott kom nu ryssar huvudstupa nedtumlande i däcket. När tre svenska officerare gav sig upp på hyttaket kom kronobergarna skyndsamt till undsättning. Sedan erövrades Styrbjörns kanoner, som under hela stormningen hade beskjutit svenskarnas barkasser och slupar. De flesta ryska officerarna och flera av manskapet flydde ner i kajutan. Kronobergarna placerades runt luckorna och sköt för att göra plats under däck, där en gruvlig strid fortsatte i mörker, tills alla ryssar blivit nedsablade. Skärgårdsfregatten Herman besköt de svenska barkasserna och en av dem flög i luften när krutkistan träffades. Tjugo man skadades eller brändes. Under denna förvirring passade andra svenskar på att angripa Aglé som erövrades. Inom några minuter togs besättningen och kaptenen tillfångna.

Klockan två på natten ljöd kapten Nordenskiölds segerrop "Leve Konungen!". När detta besvarades med kraftiga hurrarop, förstod ryssarna att slaget var förlorat och lade av en sista bredsida. Styrbjörn svarade med kraftig moteld medan hon bogserades i väg. Snart skymde dimma och krutrök farleden, varpå fregatten grundstötte och måste överges. På grund av den tjocka dimman kunde de svenska roddbåtarna inte hålla kontakt med varandra, men klockan åtta nästa morgon hade alla återvänt till divisions skeppet. Planen hade varit att återerövra skärgårdsfregatterna till den svenska flottan. Krigsbytet blev endast Styrbjörns barkass och Skonertbriggen Aglé med tio mindre kanoner. De svenska förlusterna uppgick till 63 dödade däribland Löjtnant Ruuthensparre och 111 skadade, bland dem löjtnant Cavallius och Anders Artig från Attsjö. Hela Styrbjörns ryska besättning på runt 350 man hade dödats eller sårats, så när som på nio man. (Denna berättelse om erövringen av Styrbjörn baseras på en artikel publicerad i *Tidskrift för sjöväsendet* från år 1842. Författaren var anonym men stod uppenbarligen kapten Nordenskiöld mycket nära.)

Soldat Artig hade överlevt antringen av Styrbjörn men var skadad. Att hans hustru hemma i Småland hade dött sex dagar tidigare visste han ännu inte. Rödsoten som härjade i Sverige hade spridit sig till Furuby socken och drabbade Attsjö i mitten av augusti. Kulmen nåddes då liemannen hämtade en bondhustru på Norregård ena dagen, två pojkar från Båtsmansgården nästa dag och Artigs fru Helena den tredje dagen. Kvar på soldattorpet blev döttrarna; Sara Stina 4 år och Johanna som var 2 år och nästan blind. Redan i januari detta år hade en tredje liten dotter dött på grund av mässlingen.

I mitten av september 1808 deltog Anders Artig i ett misslyckat landstigningsförsök i Lokalax vid Nystad. Strax därefter beordrade kung Gustav IV Adolf ännu en landstigning, nu vid

Helsinges söder där om. Målet var att återerövra Åbo. Ansvarigt befäl framhöll att detta var omöjligt att genomföra med 3000 man, utan vare sig tillräcklig ammunition eller hästar för att transportera förnödenheter och proviant. Trots detta landsattes företaget den 26 september. Kronobergs jägare tillsammans med gardet stormade ryssarna vid Järvenperä. Genom en listig omfattning tvingade fienden på flykt. Nästa dag var Anders Artig med om att driva tillbaka ryssarna vid Wiais. När kronobergarna dagen därpå försökte kringgå fiendens högra flank, stötte de på överlägset motstånd. Situationen blev ohållbar för den svenska styrkan som måste retirera. Kronobergs regemente var arriärgarde och led stora förluster. Eftersom det vid utskেppningen inte fanns tillräckligt många båtar, lämnades både soldater och material kvar. Bland krigsfångarna från Kronobergs regemente fanns löjtnant von Porath, fänrik Reutersvärd, fältväbel Bexell och soldat Simon Johansson Sörgren från soldattorp N:o 27 i Attsjö. Den sistnämnde hördes aldrig mer av. Anders Artig återskeppades till Åland där de meniga inkvarterades ute i byarna, ibland upp till 30 man i varje gård, inträngda tillsammans med gårdsfolket. Kylan, fukten, små matransoner och dålig utrustning utgjorde en grogrund för infektioner. I mitten av oktober var 22% av de meniga sjuka. Fastän matsituationen förbättrades innan vintern, försämrades hälsoläget på grund av ansträngande expeditioner i skärgården och en grasserande nervfeber (tyfus).

På soldattorp N:o 26 i Attsjö blev bouppteckning efter soldathustrun Helena Månsdotter förrättad den 19 november 1808. Som bonddotter hade hon fört med sig en hemgift till boet och efterlämnade nu bland annat en halskedja i silver, rikligt med sängutrustning och gångkläder. Anders Artig kunde inte själv närvara vid bouppteckningen, men han hade från Finland skickat ett brev till sin bror Simon på Attsjö Torsagård och lämnat besked hur man skulle gå till väga. När bouppteckningen var gjord och änkingslotten på 5% dragits av, skulle auktion hållas på resten av ägodelarna. Eftersom skulderna visade sig endast vara 20 Rd, blev överskottet 75 Rd. Som änklingslott valde Artig att behålla en fäll, ett lakan, en dyna, vägguret och en järngryta. Två bönder i Attsjö utsågs att bevaka barnens rätt och en soldatänka, som bodde kvar på soldattorpet skötte om dem.

I Finland var vintern i antågande. För att försvåra för ryssarna att anfälla när isen lagt sig, befallde kungen att östra skärgården skulle utrymmas, men han avsatte inte tillräckliga resurser för att flytta allt folk, deras boskap och gårdar. Till skärgårdsbefolkningens stora förtvivlan brändes i stället mycket av deras egendomar. Också soldaterna for illa, eftersom de led brist på mat, brännvin och vinterkläder. Förråd var på väg, men en svår storm sänkte ett av fartygen och skingrade de andra. Sedan kom en stark kyla och båtarna frös inne. Efter stora svårigheter lyckades soldaterna ta sig tillbaka till Åland. I slutet av januari 1809 var 2178 man av 6100 sjuka. Tsarens planerade att anfälla Åland med 20 000 man, som därefter skulle gå över isen till Sverige och marschera söderut för att inta Stockholm.

Den 13 mars avsattes kung Gustaf IV Adolf genom en oblodig statskupp, vilket öppnade vägen för en förhandlingslösning. Ovetande om detta, anföll ryssarna med full styrka nästa dag, varpå försvaret av Åland bröt samman och de svenska trupperna retirerade, delvis under kaotiska former. Den 16 mars hade svenskarna i stort sett utrymt huvudön, bara sjuka och sårade soldater lämnades kvar. Halva Ålandsflottan hade frusit inne och båtarna sattes nu i brand. Två stora magasin plundrades och brändes upp, men först efter att brännvinsfaten

hade länsats. Vissa soldater blev så redlost berusade att de inte kunde stå på benen och brändes inne. Nästa morgon påbörjades återtåget till Sverige. Anders Artig var en av de många soldater som i svår kyla, tätt snöfall och hårda vindar marscherade över isen, hela tiden med oron att bli upphunnen och dödad av fienden. Större delen av trupperna nådde fram till Grisslehamn under kommande natt, medan spridda grupper kom indroppande de följande dagarna. Sammanräkningar i efterhand visar på drygt 1750 saknade, varav de flesta hade blivit krigsfångar. Hur många som dog under evakueringen från Åland, har man inte kunnat säkerställa. En rysk förtrupp var svenskarna hack i häl och anlände till Grisslehamn den 19 mars, men beordrades tillbaka till Åland. I stället gick huvudstyrkan norrut och den 28 mars kapitulerade Kalix. Hela Västerbottens kust låg nu öppen. I mitten av maj erövrade ryssarna Skellefteå och den 31 maj ockuperades Umeå.

I augusti 1809 deltog Kronobergs regemente i undsättningsexpeditionen till Norrland. De svenska styrkorna landsattes norr om Umeå. Anders Artig stred både vid Sävar den 19 augusti och i det blodiga slaget vid Ratan den 20 augusti, där sammanlagt 1000 svenskar och 1500 ryssar miste livet. I freden som förhandlades fram och undertecknades den 17 september 1809 i Fredrikshamn, förlorade Sverige både Finland och Åland samt en del av Lappland, en tredjedel av sin yta samt och en fjärdedel av sin befolkning. Anders Artig tillhörde Livkompaniet vid Kronobergs regemente. Via rullorna från mönstring i Växjö den 17 december 1809, får vi en bra bild av hur det stod till med andra corporalskapet efter Finska kriget. Korpral Gumme Orädd, vars indelta soldater kom från 23 olika soldattorp i Furuby och Hovmantorp, hade förlorat 21 man; 10 döda, 3 sårade, 3 sjuka, 2 krigsfångar, 2 överförda till musiken och 1 som blivit befördrad och förflyttats.

När Anders Artig kom hem till Attsjö julen 1809 gällde det för honom att fortast möjligt skaffa en ny hustru, som kunde sköta om hans två små flickor och torpet. Eftersom Sverige låg i krig och soldatänkor riskerade att bli fattighjon var Artig inte längre speciellt attraktiv på äktenskapsmarknaden och fick rätta sina krav därefter. Soldaternas löner betalades ut två gånger per år, både kontant och i natura. Hur mycket pengar, råg, korn, ull, lin och ved och hur många lövkärvar Artig hade rätt till, reglerades i ett kontrakt mellan rotebönderna och kompanichefen. Inför julhelgen erhöll soldaten malt för att kunna göra öl och svagdricka. I vissa rotar hade denne också rätt att få en brödkaka med sovel och ett ljus från varje fjärdedels hemman. Om detta gällde Artig framgår inte. Som de flesta soldater hade han bete för två kor och fyra får och fick på rotens ägor ta material för att stängsla. Bönderna skulle hålla med uniform och ge honom kvarnskjuts vid behov. Artig skulle få låna dragare till höst- och vårplöjning vid torpet eller när ved eller gårdslä behövde köras fram. Roten skulle bekosta reparationer på soldattorpet och stallet (något som bönderna oftast inte ansåg högprioriterat). Artigs skyldigheter bestod i att sköta om torpet och göra mindre reparationer. Han skulle själv hugga sin ved och skaffa materiel till gårdsläna som måste hållas i lagligt skick. Dessutom skulle åker och äng hävdas.

I april 1810 gifte Artig sig med Sara Jonasdotter och tog hennes 10-årige pojke Johan Petter som fosterson. Denne var född utanför äktenskap, men klipsk och rask och kunde bli till bra hjälp på soldattorpet. Själv var Sara drabbad av svår ledvärk och klarade inte att arbeta men Artig räknade med att familjen nog skulle klara sig i alla fall. I soldatkontraktet med

rotebönderna var det nämligen skrivet att när Artig var kommenderad skulle roten sköta torpet omsorgsfullt för hans räkning. Soldathustrun skulle vara behjälplig så vitt hon förmådde. När Anders Artig och Sara Jonasdotter varit gifta nio månader födde hon en dotter. I april 1813 fick de äntligen sin efterlängtnade son, men eftersom Kronobergs regemente hade skeppats till Pommern tidigt detta år fick Anders aldrig se den lille, som ett år gammal dog av mässlingen.

Artig var närvarande i Leipzig den 16 - 19 oktober 1813, då 625 000 soldater deltog i ett av världshistoriens största fältslag. För första gången förlorade Napoleon ett regelrätt slag. På motståndarsidan fanns hans tidigare vapenbroder Jean Baptiste Bernadotte, som i slutet av drabbningen ledde fiendens högerflygel, medan soldaterna från Sverige hölls i reserv. Under ledning av kronprinsen marscherade den svenska armén därpå norrut och nådde Holstein i december 1813. Kronobergs regemente medverkade i striderna vid och belägring av Gluckstads fästning som kapitulerade den 5 januari 1814. När våren kom började svenskarna sin hemmarsch via Belgien. Under sommaren deltog Artig i fälttåget till Norge men var där inte inblandade i några strider.

När kriget hade tagit slut började i stället arbetskommenderingarna. Att förena Östersjön med Västerhavet genom en vattenväg tvärs över Sverige var ett gigantiskt företagprojekt. Under sommarhalvåret arbetade åren 1812 - 1835 mer än 40 000 soldater på kanalen som huvudsakligen grävdes ut för hand med hjälp av spade och skottkärra. Arbetet var slitsamt och farligt. Soldaterna sprängde, schaktade och förflyttade jord och stenar. Några fick lära till stenhuggare, timmermän eller murare. De år soldaterna från Kronoberg regemente var arbetskommenderade, marscherade Anders Artig norrut mot Östergötland redan i maj. Han måste under fyra månader lämna sin hustru och de fyra barnen, fastän Sara var värkbruten och oförmögen till arbete. Fostersonen Johan, som just konfirmerats med de allra bästa vitsord, och Artigs tolvåriga dotter fick hjälpas åt att ta hand om de dagliga sysslorna och småsyskonen.

Vid anläggandet av Göta kanal rådde militär disciplin med 17 timmars schemalagda dagliga aktiviteter för soldaterna. Varje arbetslag bestod av 100 - 250 man som inhystes i baracker. Britsarna var 115 cm breda, utrustade med halmmadrasser och avsedda för två man. Artig väcktes med revej kl. 04. Sedan följde gudstjänst och en 12 timmars arbetsdag som avslutades klockan åtta på kvällen. För mat och vila hade tre raster lagts in. Kanalbolaget sålde bröd, mjölk, ärtor, korngryn, salt kött, fläsk, sill och brännvin. Soldaterna fick själva stå för matlagningen. Klockan 21 blåstes tapto. Arbetsveckan avslutades på lördag eftermiddag med rengöring av redskap, tvätt av persedlar samt badning. En läkare fanns på plats för att se till eventuella skador. Söndagar och helgdagar ägnades fyra timmar åt exercis. Under varje kommendering tränades soldaterna i vapenhantering och målbekämpning. Hemma i Furuby värderades ett sommardagsverke till 17 shilling. Dagpenningen vid kanalen var bara 13 shilling men här skedde arbetet på beting. Vissa dagar kunde ett arbetslag komma upp i dubbel eller tredubbel lön. Varannan vecka var det avlöning och då sålde bolaget stora kvantiteter snus och brännvin, så det varierade hur mycket pengar soldaten fick med sig hem till fru och barn. Flera av dem som Anders Artig arbetade och bodde tillsammans med skadades under byggandet av Göta kanal. Andra drabbades av periodvisa frossbrytningar på grund av

malariamyggan som höll till i de sankna marker där kanalen drogs fram. Sammanlagt var det tusentals män som insjuknade, förolyckades eller skadades; många så svårt att de blev oförmögna till arbete. Den 26 september 1832 invigdes Göta kanal under mycket pompa och ståt av Karl XIV Johan, men kanalens storhetstid blev kort. I mitten av 1800-talet började järnvägar byggas och dessa blev snart navet i utvecklingen av det svenska samhället.

Hemma i Småland hade Artigs fosterson blivit trumslagare vid Kungliga Kronobergs regemente under namnet Johan Peter Quick men bodde alltjämt på soldattorp N:o 26 i Attsjö, när hans mor dog i december 1819. Bouppteckningen visade att skulderna var större än tillgångarna. Ännu en gång auktionerades bohaget ut för att Helenas barn skulle kunna få ut sitt morsarv. Artig försökte förbättra familjens ekonomi genom att utföra lönearbeten åt Lessebo bruk. Efter att ha reparerat Båtsmansgårdens byggnader under 23 dagar och satt upp 430 famnar stängsel, kunde han kvittera ut 22 Rd.

Ett par år efter andra hustruns död gifte Anders om sig med den 15 år yngre Petronella Petersdotter. Därefter hade familjen utökats med fem döttrar. Våren 1836 föddes en son som döptes till Johan Peter. Två månader senare beviljades Artig avsked från Kronobergs Lifregemente 55 år gammal. Artig hade med beröm bevistat alla kommenderingar och fältslag 1804 till 1836. Regementsläkarens intygade att Anders nu led av lomhördhet och var oförmögen till krigstjänst. Den som hade varit indelt soldat i 30 år hade rätt till pension och Artig började planera var han skulle kunna bo som gratialist och hur han skulle klara av försörjningen. För att slippa hamna på bar backe hade den gamle soldaten gjort en överenskommelse med ägarna av Furuby Lillagård, om att bli torpare på Lilla Hult. Där bodde ett gammalt par vars dotter skulle gifta sig. Anders med familj kunde få flytta in på torpet, som bara låg 2 km från Attsjö by, mot dagsverken och att de gamle tilläts bo kvar på undantag.

Artig beviljades en pension på 8 Rd per år. Eftersom statens kaka är liten sökte han tjänsten som orgeltrampare och kyrkväktare i Furuby. På en sockenstämma 1836 valdes han med överlägset flest röster. Det var under Artigs tid som det äntligen blev ordning på kyrkogården. Tidigare hade de döda begravts lite hur som helst, men nu bestämde kyrkorådet att alla gravar hädanefter skulle grävas av kyrkvaktmästaren och vara minst 2½ alnar (150 cm) djupa. Anders åtog sig detta mot ett arvode av 16 shilling för ett normalstort lik och 12 shilling för ett mindre. Furuby församling kunde inte ha fått en mer meriterad dödgrävare än denna man som deltagit i byggandet av Göta kanal.

(Texten är hämtad från *En man som hetade Glader* av Bodil Stefansson)